

University of Groningen

De gevolgen van motorcrossen op een natuurgebied in de gemeente Zuidwolde

Duine, Frank; Bos, Attie F. (eindred.)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1998

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Duine, F., & Bos, A. F. (1998). *De gevolgen van motorcrossen op een natuurgebied in de gemeente Zuidwolde*.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Rapport 49

**De gevolgen van motorcrossen
op een natuurgebied in de
gemeente Zuidwolde**

Frank Duine

Attie F. Bos
(eindredactie)

Biologiewinkelrapport 48
ISBN 90 367 0961 x

**De gevolgen van motorcrossen
op een natuurgebied in de
gemeente Zuidwolde**

Frank Duine
Attie F. Bos
(eindredactie)

Haren, juli 1998

Rijksuniversiteit Groningen
Wetenschapswinkel Biologie
Postbus 14
9750 AA Haren
Telefoon: 050 363 2385
Fax: 050 363 5205

1 INLEIDING

In de gemeente Zuidwolde is sinds eind jaren 70 een motorcrossbaan in gebruik. Het crossterrein ligt aan de N48 (Ommen-Hoogeveen) even ten noorden van het plaatsje Zuidwolde in de provincie Drenthe (zie figuur 1). Het crossterrein heeft een oppervlakte van ongeveer 4,5 ha en kan worden gekenschetst als een hoogveenrestant dat is "vergeten" bij de ontginningen zoals die in Drenthe plaats vonden gedurende de eerste helft van deze eeuw. Het terrein grenst in het westen aan de N48 en in het zuiden aan de Zuidwolder waterlossing.

Het gebied bestaat voornamelijk uit jong gemengd bos, met hier en daar wat vochtige heidevegetatie. In het bosje is een grotendeels verland ven gelegen. Het ven dient als voortplantingsbiotoop voor de heikikker *Rana arvalis*. In het ven komen vrij zeldzame plantensoorten voor zoals kleine zonnedauw *Drosera intermedia*, ronde zonnedauw *Drosera rotundifolia*, lavendelheide *Andromeda polifolia* en veenbes *Oxycoccus palustris* (WARD, 1994). Aan de noordkant van het crossterrein Zuidwolde is onder de N48 een dassentunnel gegraven. In het verleden vielen er onder de das *Meles meles* op deze weg minstens vijf verkeersslachtoffers (Wansink, 1992).

Het ven is ontstaan in een zogenaamde "dobbe". Het woord "dobbe" wordt gebruikt als verzamelbegrip voor min of meer ronde laagten in het terrein die al dan niet met water of veen gevuld zijn. Ook komt stuifzand voor in het crossterrein Zuidwolde (Provincie Drenthe, 1982).

Het crossterrein Zuidwolde wordt in het vigerende bestemmingsplan van de gemeente Zuidwolde (Gemeente Zuidwolde, 1974, 1984) aangeduid als natuurgebied en is in het Natuurbeleidsplan van het rijk aangewezen als kerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) (LNV, 1990). Ook in de provinciale plannen wordt het gebied als natuurgebied gewaardeerd (Provincie Drenthe, 1990 en 1997).

De crossbaan gaat door het bos en is rond het ven gedrapeerd. De baan heeft voor

het merendeel de vorm van een voor Zuid-Limburg zo karakteristieke "holle weg". Over vrijwel de gehele lengte van het parcours is de bodemopbouw ernstig verstoord. Op veel plaatsen ligt de baan zo diep dat het niet mogelijk is om over de rand te kijken en het is lastig om uit de baan omhoog te klimmen. Over de baan wandelend is het goed mogelijk de door het crossgebeuren blootgelegde bodemprofielen te bestuderen.

De crossbaan wordt gebruikt door de Motorcrossclub Zuidwolde (M.C.C.Z.). Tussen de N48 en het crossterrein ligt een "pechplaats" voor automobilisten. Deze pechplaats wordt door de crossers gebruikt als parkeerplaats en als plek om brandstof te tanken en olie te verversetten.

Langs de baan zijn op diverse plaatsen gaten gegraven, met de bedoeling om het water op de baan na een regenbui zo snel mogelijk af te voeren. Tevens is een walletje aan de rand van het crossterrein doorgestoken, met de bedoeling het overtollige regenwater af te voeren naar de greppel langs het crossterrein. Het crossterrein bij Zuidwolde is van nature heuvelachtig. Daarnaast is er door de crossclub een extra heuveltje aangelegd dat dient als springschans.

Een aantal omwonenden verzet zich, verenigd in de Sichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde, tegen de aanwezigheid van de crossbaan. De stichting heeft de gemeente Zuidwolde gewezen op het feit dat het crossterrein in het bestemmingsplan als natuurgebied is aangeduid en dat er derhalve niet gecroost mag worden.

De bestuursrechter bepaalde uiteindelijk dat de motorcrossactiviteiten in principe in strijd zijn met het huidige bestemmingsplan, maar dat de motorcross zoals die bestond tijdens het van kracht worden van het bestemmingsplan doorgang mag blijven vinden. Het huidige bestemmingsplan kreeg rechtskracht op 9 februari 1984. Deze datum zal verder in dit verslag aangeduid worden als peildatum. De rechter bepaalde verder dat na de peildatum de wet een uitbreiding van de motorcross ten koste van de natuur niet toestaat (Arrondissementsrechtbank Assen, 1996).

Ten tweede wordt door de stichting protest aangetekend tegen het verlenen van een milieuvergunning voor het oprichten en in werking hebben van een motorcrossterrein.

Inmiddels heeft de gemeente Zuidwolde plannen om de bestemming van het crossterrein te wijzigen van natuur- naar crossterrein. Er zijn bovendien plannen voor verdere ontsluiting van het crossterrein en de aanleg van een parkeerplaats op of naast het crossterrein (Gedeputeerde Staten, 1997).

Met het oog op de lopende procedures, maar ook in verband met verdere bestuurlijke stappen, heeft de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde de hulp ingeroepen van de Wetenschapswinkel Biologie (RUG). Gevraagd werd te onderzoeken wat de natuurwaarden van het crossterrein Zuidwolde op de peildatum in 1984 waren en of de eventuele veranderingen daarin toegeschreven kunnen worden aan de motorcrossactiviteiten.

Bij het bepalen van de natuurwaarden van het crossterrein Zuidwolde is onderscheid gemaakt tussen abiotische en biotische kenmerken. Biotische kenmerken hebben betrekking op flora en fauna, de abiotische op aspecten zoals het klimaat, de bodem en de waterhuishouding. Omdat het klimaat de afgelopen 10.000 jaar nauwelijks is veranderd (Provincie Drenthe, 1982) zal dit verder buiten beschouwing worden gelaten.

In deze studie staan de volgende vragen centraal:

- Wat waren de natuurwaarden van het crossterrein Zuidwolde in 1984
- Zijn deze waarden sindsdien veranderd
- In welke mate zijn deze veranderingen toe te schrijven aan de motorcross-activiteiten
- Welk beleid is en wordt gevoerd ten aanzien van het crossterrein Zuidwolde?

Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van op dit moment beschikbare informatie in de vorm van nota's, rapporten, resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek en

inventarisaties. Daarnaast zijn er gegevens verzameld op basis van eigen waarneming. Is het laatste het geval dan staat er in de tekst geen bronvermelding.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Na deze inleiding volgt in hoofdstuk 2 een beschrijving van het gebied. In de hoofdstukken 3 en 4 worden respectievelijk de abiotische en biotische kenmerken van het motorcrossterrein behandeld. De diverse actoren en het beleid komen in hoofdstuk 5 aan bod terwijl in hoofdstuk 6 een uitgebreide discussie over de resultaten van het onderzoek volgt. Hoofdstuk 7 bevat tot slot de conclusies en aanbevelingen.

2 GEBIEDSBESCHRIJVING

2.1 Ligging

De motorcrossbaan Zuidwolde ligt aan de N48, even ten noorden van Zuidwolde (zie figuur 1). Het terrein is ongeveer 4.5 ha groot en bestaat voornamelijk uit jong gemengd bos, met hier en daar niet alleen vochtige maar ook droge heidevegetatie. In het bosje bevondt zich een ven wat grotendeels verland is en praktisch droog staat.

Figuur 1. *De topografie van de omgeving van het motorcrossterrein Zuidwolde (Provincie Drenthe, 1997)*

De crossbaan gaat door het bos en is rond het ven gedrapeerd. Langs de baan zijn door de crossers op diverse plaatsen gaten gegraven om het water op de baan na

een regenbui zo snel mogelijk af te voeren. Tevens is de ophoging aan de rand van het terrein doorgestoken, zodat het water ook afgevoerd kan worden naar de greppel die langs het terrein loopt. Behalve de crossbaan zijn er geen paden waarover gewandeld kan worden. Opmerkelijk is dat op plaatsen waar een stukje van de crossbaan niet meer in gebruik is weer droge heidevegetatie ontstaat.

Onder de N48, ter hoogte van het crossterrein Zuidwolde, bevindt zich een dassentunnel.

Het crossterrein ligt aan de rand van de stuwwal van Zuidwolde. Aan de westkant van de stuwwal bevinden zich gebieden met relatief veel bosjes en houtwallen, aan de oostkant restanten van vochtige heide- en hoogveengebieden, en verder vochtige, open graslanden met sloten die van belang zijn voor weidevogels. In het zuiden grenst de stuwwal aan het riviertje De Reest. Het Reestdal heeft een hoge natuurwaarden en is belangrijk in zowel ecologisch als in geomorfologisch opzicht (Provincie Drenthe, 1992a).

Het terrein is eigendom van een particulier en niet voor publiek opengesteld. Het geheel is dan ook (gedeeltelijk) met prikkeldraad omheind en voorzien van een bord met Verboden Toegang.

3 ABIOTISCHE KENMERKEN

3.1 De bodem

Onder de bodem wordt de bovenste laag van ca. 1,5 meter van de aardkorst verstaan. Oorspronkelijk bestond deze laag uit materiaal dat is afgezet onder invloed van geologische en geomorfologische processen (wind, water, reliëf). Dit wordt het moedermateriaal genoemd. De bovenste laag hiervan is in de loop van de tijd onderhevig aan veranderingen onder invloed van klimaat, plantengroei, dieren en de mens: er treed bodemvorming op.

In grote lijnen gebeurt er het volgende. Op het bodemoppervlak komt afvalmateriaal van planten en dieren terecht. Dit organisch materiaal wordt door schimmels en bacteriën verteerd mineralen en nieuwe organische stoffen. Deze laatste worden samengevat onder de naam humus. De bodemlaag, waarin deze humusvorming is opgetreden, wordt door bodemkundigen aangeduid als A-horizont.

Bij een neergaande beweging van bodemvocht kan een deel van de mineralen en humus door het water worden uitgespoeld door een diepere laag van het moedermateriaal. Men noemt dit proces podzolering. De laag met de meeste uitspoeling wordt aangeduid als A2-horizont, de laag waarin de uitgespoelde stoffen worden opgehoopt als B-horizont. De onderliggende, weinig veranderde laag moedermateriaal als C-horizont (Provincie Drenthe, 1982).

In een zuurstofarm en waterrijk milieu hoopt het plantenmateriaal zich op en vormt aldus veen. Wanneer de veenvorming boven de grondwaterspiegel plaatsvindt noemt men het veen wat ontstaat hoogveen. Vormt het veen zich onder invloed van het grondwater dan is er sprake van laagveen (Locher et al, 1987)

Volgens de Bodemkaart van Nederland is de bodem van het crossterrein Zuidwolde van het type "veldpodzol", waarbij opgemerkt wordt dat er geen keileem voorkomt in de eerste 120 cm. Over de herkomst en de gevolgen van

keileem in de ondergrond zie ook 3.2. De podzolgronden worden op grond van de humusvorm en de inspoelingshorizont (B-horizont) ingedeeld in moderpodzolgronden en humuspodzolgronden. De meest algemene vorm van humuspodzolgronden wordt gevormd door de veldpodzolgronden. Ze zijn kenmerkend voor vochtige heidevelden. Bij de vorming van het podzolprofiel kwam het grondwater regelmatig tot aan of boven de inspoelingslaag (B-horizont) (STIBOKA, 1975).

Figuur 2. *Abiotisch waardevolle gebieden, objecten en verschijnselen in de nabijheid van het crossterrein Zuidwolde (Provincie Drenthe, 1997)*

Het veldpodzolprofiel komt inderdaad veel voor in het crossterrein Zuidwolde. Omdat de veldpodzol is bedekt met een laag veen moet deze tot de veengronden worden gerekend. Behalve het veldpodzolprofiel komt nog een ander podzoltype voor in het crossterrein Zuidwolde: een "haarpodzol"-profiel. Dit bodemtype is te

herkennen aan een lichtgrijze loodzandlaag (A2-horizont) en een sterk ontwikkelde inspoelingslaag. Ze zijn kenmerkend voor droge heide, waar het grondwater vanouds beneden de B-horizont heeft gelegen (STIBOKA, 1975).

Verder komt in het crossterrein Zuidwolde stuifzand voor. In stuifzandgebieden komen podzolen voor in verschillende stadia van ontwikkeling en soms meerdere boven elkaar, hetgeen bodemkundig van belang is. Zoals al genoemd grenst het crossterrein aan een stuwwal (zie figuur 2).

3.2 De dobbe en het ven

Het ven in het crossterrein Zuidwolde is ontstaan in een zogenaamde "dobbe". Het woord dobbe is een verzamelbegrip voor min of meer ronde laagten al dan niet met water of veen gevuld. Dobben zijn geologisch en geomorfologisch interessant vanwege hun mogelijke verschillen in ontstaanswijze. In veel gevallen bestaat het centrum van een ronde laagte uit veen, vaak ten dele afgegraven. Er is dikwijls een hoge rand of ringwal aanwezig, hetzij van afspoelingsmateriaal, hetzij van uitgestoven zand en soms van beide. De bodem kan bestaan uit veengronden, moerige gronden, podzolgronden en vaaggronden. Deze kunnen naast elkaar voorkomen. De dobben kunnen droog staan, maar er kan ook permanent water aanwezig zijn. Is het laatste het geval dan bevindt zich in de bodem meestal een slecht doorlatende laag van lemige en/of venige afzettingen. Het veen in de dobbe is van groot belang voor pollenanalytisch onderzoek naar de vegetatiegeschiedenis van het gebied (Provincie Drenthe, 1982).

Verlanding van een ven is een natuurlijk proces (Hoentjen et al., 1993). Door onvolledige afbraak hoopt zich in een zuurstofarm en waterrijk milieu het plantenmateriaal op (sedimentatie) en vormt aldus veen (zie figuur 3).

Afhankelijk van de vorming beneden of ter hoogte van de oorspronkelijke grondwaterspiegel is sprake van respectievelijk laag- en hoogveen. Over het algemeen zijn hoogvenen voedselarm (oligotroof), omdat de voedingszouten

slechts door regenwater worden geleverd. Laagvenen zijn meestal voedselrijk (eutroof) onder invloed van het relatief voedselrijke grondwater. Aan de soortensamenstelling is te zien of er sprake is van hoog- of laagveen (Locher et al., 1987).

Figuur 3. *Schematische weergave van de veenontwikkeling (Locher et al., 1987)*

Vennen en veentjes worden in Nederland bedreigd door verdroging, verzuring en

vermesting. Dit geldt ook voor het ven in het motorcrossterrein. Verdroging van vennen is vooral het gevolg van de daling van het grondwaterpeil ten behoeve van de landbouw en drinkwatervoorziening. Verzuring van vennen is het gevolg van zure neerslag van allerlei zuurvormende stoffen afkomstig uit industrie, verkeer en landbouw. Verzuring geeft aanleiding tot grote verschuivingen in de samenstelling van de plantengemeenschap. Als gevolg van de door vermesting optredende overvloed aan voedingsstoffen wordt de levensgemeenschap van hoogveenvennen, die aangepast zijn aan een karig bestaan, ontwricht (Hoentjen et al., 1993).

Het voorkomen van een dobbe en stuifzand geven aan dat er waarschijnlijk een grotere variatie in bodemtypen aanwezig kan zijn in het crossterrein Zuidwolde dan de Bodemkaart van Nederland doet vermoeden. Een gedetailleerde bodemkaart van het crossterrein is echter niet voorhanden en het is binnen het bestek van dit onderzoek niet mogelijk geweest om tot in detail een compleet overzicht te geven van alle voorkomende bodems. Nader onderzoek is hier gewenst.

3.3 De waterhuishouding

Het gebied waarin het crossterrein Zuidwolde ligt werd vroeger alleen ontwaterd door het riviertje De Reest. Voor de vervening zijn echter een groot aantal kanalen gegraven. Samen met de daarop aansluitende hoofddiepen en wijken vervulden ze echter niet alleen een rol bij de ontsluiting van de hoogvenen maar ook voor de afwatering van de heidevelden die ontgonnen werden (STIBOKA, 1975).

Bossen, hoogvenen, maar ook heidevelden kunnen aanzienlijke hoeveelheden neerslagwater opnemen in de vegetatie, in de bovenste bodemlagen en boven het maaiveld in afvoerloze laagten, zoals dobben. Het neerslagoverschot komt slechts langzaam vrij via oppervlakkige en ondergrondse afstroming. Het kappen, branden en beweiden van de bossen en later het ontwateren en ontginnen van de hoogveengebieden heeft in de loop der eeuwen geleid tot een snellere oppervlakkige afvoer van het neerslagoverschot. Met de ontginning van de heidevelden omstreeks de laatste eeuwwisseling werd dit proces aanzienlijk

versterkt (Provincie Drenthe, 1982).

De Zuidwolder waterlossing, die langs het crossterrein Zuidwolde loopt, werd in 1963 gegraven en voert het neerslagoverschot via het Oude Diep en het Meppelderdiep af naar het IJsselmeer (STIBOKA, 1975).

Door de snelle afvoer en diepere ontwatering ten behoeve van de landbouw wordt er minder water vastgehouden in de bodem met als gevolg dat de nadelen van een neerslagtekort in de zomer sneller optreden (Provincie Drenthe, 1982).

Ook het crossterrein Zuidwolde ondervindt deze nadelen. Het gebied is gevoelig voor verdroging (POP, 1998) en het ven valt 's zomers droog (WARD, 1994).

Om aan te geven waar zich de grondwaterspiegel bevindt is door de Stichting voor Bodemkartering (Van Heesen, 1957) het systeem van grondwatertrappen ontwikkeld. De grondwatertrappenindeling is gebaseerd op de gemiddeld hoogste (GHG) en de gemiddeld laagste grondwaterstanddiepte (GLG). Hiermee worden de winter- en zomergrondwaterstanden gekarakteriseerd in een jaar met een gemiddelde neerslag en verdamping (Locher et al., 1987).

Voor het gebied met daarin het crossterrein Zuidwolde is grondwatertrap V vastgesteld, met een GHG van 5-30 cm en een GLG van 120-200 cm (STIBOKA, 1975). In de veengronden was vroeger de grondwatertrap meestal I of II, hetgeen voor het crossterrein Zuidwolde zou betekenen dat het grondwater zich 's zomers ten hoogste op een diepte van 80 cm bevond, in plaats van op 1 tot 2 meter diepte anno 1998 (Provincie Drenthe, 1982).

In gebieden met slecht doorlatende lagen in de bodem kan het water boven deze lagen stagneren met als gevolg dat er een schijngrondwaterspiegel ontstaat, min of meer onafhankelijk van het peil van het diepe grondwater. De slecht doorlatende lagen kunnen van geologische aard zijn, maar ze kunnen ook een gevolg zijn van de bodemvorming.

Van geologische aard zijn de soms metersdikke klei- of leemlagen die in Drenthe zijn afgezet gedurende de ijstijden. Volgens de Bodemkaart van Nederland (STIBOKA, 1975) komt onder het crossterrein geen keileem voor in de eerste 120 cm van de bodem. Hetgeen niet uitsluit, dat de keileem op grotere diepte wel

aanwezig is.

De slecht doorlatende "gyttja" of smeerlaag onder hoogveengronden is oorspronkelijk een (geologische) afzetting van slibdeeltjes in de eerste fase van de veenvorming. Later kan deze laag nog verder zijn verdicht door het inspoelen van humuszuren.

Bij de vorming van een podzolprofiel kan na verloop van tijd de inspoelingshorizont (B-horizont) slecht doorlatend worden. Onder vochtige omstandigheden ontstaat er een kazige laag, onder droge omstandigheden een oerbank (Provincie Drenthe, 1982).

Het voorkomen van stagnerende lagen in de bodem van het crossterrein Zuiwolde kon in het bestek van dit onderzoek niet direct aangetoond worden. Uit het voorgaande blijkt wel dat voor de vorming van hoogveen de aanwezigheid van een voor water slecht doorlaatbare laag onontbeerlijk is.

4 BIOTISCHE KENMERKEN

In dit hoofdstuk zullen de biotische kenmerken van het motorcrossterrein Zuidwolde worden besproken aan de hand van de op dit moment beschikbare informatie (zie ook figuur 7, hoofdstuk 5, om een indruk te krijgen van de ligging van het gebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur). Eerst komt de flora aan de beurt, inclusief indicatorsoorten en terreinsgesteldheid, vervolgens de fauna: amfibieën, reptielen, vogels en de das.

In het motorcrossterrein Zuidwolde zijn door de jaren heen geen systematische inventarisaties van flora en fauna uitgevoerd. Wel heeft op initiatief van de provincie Drenthe in 1974 een vegetatie-onderzoek plaatsgevonden in het kader van de eerste ronde milieukartering. Op basis van de gegevens uit 1974 heeft de provincie in 1992 een vegetatiekaart uitgegeven. In 1994 heeft de Werkgroep Amfibieën en Reptielen Drenthe onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van amfibieën en reptielen in het motorcrossterrein. Daarbij zijn notities gemaakt van aanwezige bijzondere plantensoorten. In 1980 heeft de provincie broedvogelinventarisaties in het terrein uitgevoerd als onderdeel van een veel groter telgebied. Verder zijn er door de jaren heen topografische kaarten en luchtfoto's van het gebied gemaakt en kon gebruik worden gemaakt van een bestaand vergelijkend onderzoek naar terreinsgesteldheid.

4.1 Flora

Zoals vermeld zijn in 1974 de aanwezige plantensoorten in het crossterrein Zuidwolde geïnterviewd op initiatief van de provincie Drenthe en in 1992 op een vegetatiekaart genoteerd. In bijlage 2 staat een lijst van planten die toen in het gebied zijn aangetroffen.

Op het crossterrein Zuidwolde kwamen anno 1974 de volgende drie vegetatietypen voor (Provincie Drenthe, 1974 en 1992b): 1) droge heidevegetatie, dichtgroeïend met eiken-berkenbos, 2) een complex vegetatietype van natte, vochtige en droge

heide en 3) hoogveenvegetatie met veel dopheide (zie figuur 4).

Figuur 4. *Vegetatietypen in het crossterrein Zuidwolde (dik omlijnd) en een deel van het Steenberger-oosterveld (Provincie Drenthe, 1974)*

Droge heidevegetatie, dichtgroeïend met eiken-berkenbos komt voor aan de randen van heidevelden en op kleine heiderestanten. De kruidlaag van deze heidevegetatie wordt gevormd door struikhei *Calluna vulgaris*, bochtige smeie *Deschampsia flexuosa*, rode bosbes *Vaccinium vitis-idaea* en soms ook gewone

dophei *Erica tetralix* en pijpestrootje *Molinia caerulea*. De opslag bestaat uit zomereik *Quercus robur*, berk *Betula species*, grove den *Pinus sylvestris*, vuilboom *Rhamnus frangula* of wilde lijsterbes *Sorbus aucuparia*

De voor de droge heidevegetatie kenmerkende soorten werden vrijwel alle daadwerkelijk in het crossterrein Zuidwolde aangetroffen: struikhei, bochtige smele, gewone dophei, pijpestrootje, zomereik, berk, grove den en vuilboom. Alleen rode bosbes en wilde lijsterbes kwamen niet voor.

Het complexe vegetatietype bestaat uit een combinatie van natte, vochtige en droge heidevegetatie en wordt gekenmerkt door vegetatie met struikhei en bochtige smele, afgewisseld met gewone dophei en/of pijpestrootje. Een complex van droge, vochtige en natte heidevegetatie wordt aangetroffen op plaatsen waar door veel kleinschalig reliëf, grote verschillen in vochtigheid voorkomen. Alle hier genoemde soorten zijn ook in het crossterrein Zuidwolde gevonden. In het geval van het crossterrein moeten hieraan worden toegevoegd soorten van het eiken-berkenbos.

In **hoogveenvegetaties** hebben veenmossen *Sphagnum sp.* een belangrijk aandeel. Daarnaast komen hoogveensoorten als lavendelhei *Andromeda polifolia*, veenbes *Oxycoccus palustris*, éénarig wollegras *Eriophorum vaginatum*, witte snavelbies *Rhynchospora alba* en ronde zonnedaauw *Drosera rotundifolia* voor. Er zijn nogal wat verschillende veenmossoorten, elk gebonden aan een eigen specifiek milieu. Omdat deze mossen niet tot op soortsniveau zijn gedefinieerd, is een indeling in verschillende typen hoogveenvegetatie voornamelijk gebaseerd op grond van de aanwezige plantensoorten en de structuur.

Het subtype hoogveenvegetatie met veel gewone dopheide is een minder goed ontwikkelde hoogveenvegetatie vergeleken met een hoogveenvegetatie zonder veel gewone dophei. Ook het voorkomen van veenpluis *Eriophorum angustifolium* (zie bijlage 2) in het crossterrein Zuidwolde is geen goed teken. Een gestoorde hoogveenvegetatie, zoals die is aangegeven voor het naburige "Steenberger-oosterveld", wordt weer minder gewaardeerd dan een hoogveenvegetatie met veel dophei.

Alle hier genoemde kenmerkende soorten zijn ook daadwerkelijk waargenomen in het hoogveenven in het crossterrein Zuidwolde zoals lavendelheide (WARD, 1994), veenbes (WARD, 1994), eenarig wollegras, witte snavelbies, ronde zonnedauw, kleine zonnedauw en veenpluis (Provincie Drenthe, 1974 en 1992b). Deze soortensamenstelling is indicatief voor een voedselarm hoogveenven in een dekzandgebied (zie figuur 5).

Figuur 5. *De verlanding van vennen in stuifzandgebieden (A) en in dekzandgebieden (B) (Hoentjen et al., 1993)*

Van voedselarme hoogveenvennen in dekzandgebieden is bekend dat de bodem een veenbodem betreft. De bodem van matig voedselarme hoogveenvennen in stuifzandgebieden bestaat veelal uit zand (Hoentjen et al., 1993).

De rand van het ven staat vol met pijpestrootje *Molinia caerulea*, in het midden van het ven is opslag van berken *Betula sp.* te zien. De hoeveelheid pijpestrootje en berkenopslag indiceren dat het ven in kwaliteit achteruit gaat. Het pijpestrootje en

de berk zijn plantensoorten die eutrofiëring indiceren wanneer zijn de vegetatie gaan domineren (Hoentjen et al., 1993)

4.1.1 Indicatorsoorten

Een aantal soorten in het crossterrein (Provincie Drenthe, 1974 en 1992b; WARD, 1994) is indicatief voor verdrogingsgevoelige ecotoopgroepen. De indeling in ecotoopgroepen is overeenkomstig die van Witte en Van der Meijden (1995). Deze is gebaseerd op de soortenindeling volgens Runhaar et al. (1987): groepering vindt plaats op basis van de standplaatsfactoren saliniteit, vochttoestand, voedselrijkdom, zuurgraad, vegetatiestructuur en successiestadium. Afhankelijk van de ecologische amplitudo is elke soort in één of meer ecologische groepen ingedeeld.

De in 1974 in het crossterrein voorkomende soorten bruine snavelbies *Rhynchospora fusca*, eenarig wollegras, gewone dophei, ronde zonnedaauw, veenpluis en witte snavelbies (Provincie Drenthe, 1974 en 1992b) zijn kenmerkend voor de ecotoopgroep "kruidvegetaties op natte, voedselarme, zure bodem" (VOFF, 1997). In 1994 werden kleine zonnedaauw *Drosera intermedia*, ronde zonnedaauw *Drosera rotundifolia*, lavendelheide en veenbes aangetroffen (WARD, 1994). Ook kleine zonnedaauw, lavendelheide en veenbes maken deel uit van de ecotoopgroep "kruidvegetaties op natte, voedselarme, zure bodem".

Vergeleken met de eerste helft van de twintigste eeuw zijn de meeste soorten van deze ecotoopgroep sterk achteruitgegaan. Ronde zonnedaauw, kleine zonnedaauw en witte snavelbies zijn zelfs meer dan 80% achteruitgegaan. Deze achteruitgang valt te verklaren uit de ontginning en ontwatering van hoogvenen en (natte) heidevelden die al voor het begin van de twintigste eeuw in gang zijn gezet. De resterende groeiplaatsen liggen grotendeels in natuurreservaten. Van de sterk achteruitgegane soorten vertoont alleen kleine zonnedaauw in de recente periode weer wat vooruitgang. Enig herstel lijkt ook bij de bruine snavelbies op te treden (VOFF, 1997).

Van de ecotoopgroep "kruidvegetaties op natte, voedselarme, zwakzure bodem"

zijn ronde zonnedauw (Provincie Drenthe, 1974; WARD, 1994) en veenpluis (Provincie Drenthe, 1974) aangetroffen. Soorten die ook bij de ecotoopgroep "kruidvegetaties op natte, voedselarme, zure bodem" zijn ingedeeld. Deze twee laatstgenoemde soorten kunnen zich aanpassen aan standplaatsen met zowel een zure als een zwakzure bodem (VOFF, 1997).

4.1.2 Veranderingen in terreinsgesteldheid

In 1994 is onderzoek gedaan naar veranderingen in de terreinsgesteldheid van het crossterrein Zuidwolde (Kraak, 1994). Hiervoor werden topografische kaarten (1:25.000) gebruikt, uitgegeven in de jaren 1954, 1964, 1975, en 1988. Daarnaast zijn luchtfoto's met een schaal van 1:2.500 geraadpleegd uit de jaren 1972, 1981, 1983, 1986 en 1992. Zowel kaart- als fotomateriaal zijn afkomstig van de Topografische Dienst Nederland te Emmen (zie figuur 6 en bijlage 1).

Figuur 6. *Veranderingen in de terreinsgesteldheid van het motorcrossterrein aan de hand van topografische kaarten (Kraak, 1994)*

Uit de topografische kaarten blijkt dat de terreinsgesteldheid van het gebied in de afgelopen 40 jaar veranderd is van overwegend heide naar overwegend bos. Kraak merkt op dat het aantal onverharde wegen/paden vanaf 1975 toeneemt. Vanaf 1985 staat het gebiedje op de topografische kaart vermeld als crossbaan.

Evenals de topografische kaarten toont vergelijking van de foto's ook aan dat er een overgang van heide naar bos heeft plaatsgevonden. Door de kleinere schaal van de foto's (1:2.500) in vergelijking met de kaarten (1:25.000) zijn meer details zichtbaar. Zo is op de foto uit 1972 een drassig rond heideveld te zien, door Kraak geïnterpreteerd als "vermoedelijk een verland ven". In het centrum van het gebied is een kleine zandvlakte zichtbaar en in het noorden nog een drassig heidegebied. De foto's uit de jaren daarna tonen, naast de overgang van heide naar bos, een toename van het aantal sporen. De foto uit 1992 is opmerkelijk omdat de trend van verdergaande verbossing, met uitzondering van het drassige gebied in het noorden, tot staan is gebracht. De verbossing op een aantal plaatsen in het gebied is gestopt door een intensiever gebruik. Dit is afgeleid uit het breder worden en het toenemen van het aantal paden (Kraak, 1994).

Daarnaast werden door een fotothecaris van de Topografische Dienst te Emmen luchtfoto's met een schaal van circa 1:18.000 uit de jaren 1983, 1986 en 1995 bekeken door een stereoscoop. Met een stereoscoop en zogenaamde stereoscopische fotosets is het mogelijk een ruimtelijk beeld te creëren, zodat veranderingen in het reliëf opgespoord kunnen worden. Op de sets van 1983 en 1986 zijn nog geen grote veranderingen te zien, maar op de set uit 1995 is te zien dat er twee schansen gebouwd zijn en verder viel op dat de baan over het hele traject werd gebruikt: "De paden worden breder en meer opgeworpen zand, tevens een uitbreiding van de paden" (Graver, 1996).

4.2 Fauna

4.2.1 Amfibieën en reptielen

In 1994 is onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van amfibieën en reptielen in het crossterrein Zuidwolden. De Werk en studiegroep Amfibieën en Reptielen Drenthe (WARD) constateerde dat het ven als voortplantingsbiotoop dient voor de heikikker *Rana arvalis*, landelijk gezien een vrij zeldzame soort. Verder werden in het terrein de gewone pad *Bufo bufo* en de bruine kikker *Rana temporaria* aangetroffen. Deze soorten maken gebruik van het crossterrein als onderdeel van hun landbiotoop. Ook werden op het terrein levendbarende hagedissen *Lacerta vivipara* aangetroffen (WARD, 1994).

Het gaat slecht met de amfibieën en reptielen in Nederland. In totaal komen in Nederland 23 soorten amfibieën en reptielen voor, verdeeld in 7 soorten reptielen en 16 amfibieënsoorten. Vijftien soorten staan op de Rode Lijst (IKC, 1996). Geen van de soorten ging sinds 1950 vooruit. In de periode 1984-1994 gingen alle reptielensoorten achteruit (met 25 tot 50%) of sterk achteruit (met meer dan 50%). Bij de amfibieën bleef het voorkomen gelijk of ging licht achteruit (0 tot 25% achteruitgang) voor 6 soorten. Alle andere soorten gingen (sterk) achteruit. De oorzaken van achteruitgang zijn zeer divers. De intensivering van de landbouw, verdroging, versnippering, verzuring en vergrassing van heideterreinen hebben alle in verschillende mate bijgedragen tot de achteruitgang van soorten (VOFF, 1997).

Van de in het crossterrein voorkomende soorten staat de heikikker op de Rode Lijst in de categorie "kwetsbare soorten". De heikikker komt in Nederland in alle provincies voor, met uitzondering van Flevoland. De kerngebieden van de heikikker zijn sterk onderhevig aan verzuring en verdroging. De soort mijdt grootschalig natuurlandschap en zijn voorkomen is grotendeels beperkt tot natuurgebieden. Om de achteruitgang van deze soort te stoppen is het terugdringen van verzuring en verdroging en het nemen van kleinschalige beheersmaatregelen op heideterreinen, noodzakelijk.

De levendbarende hagedis is een soort die in zijn voortbestaan in Nederland thans

niet bedreigd wordt. Deze soort bevindt zich echter dicht bij de gevarenzone en zal, als hij in hetzelfde tempo achteruit zal gaan als in de periode 1950-1994, over een aantal jaren in de categorie kwetsbaar terecht komen.

De gewone pad en de bruine kikker zijn thans niet bedreigd en zullen naar verwachting in de toekomst ook algemeen blijven. Deze soorten zijn overigens wel achteruigegaan (IKC, 1996).

4.2.2 Vogels

Halverwege de vorige eeuw waren grote oppervlakten van Drenthe bedekt met zogenaamde woeste gronden. Deze niet gecultiveerde gebieden bestonden voornamelijk uit hoogveen, vennen, heiden, stuifzanden en laagveenmoerassen. De oppervlakte woeste grond is nu teruggebracht tot 6%. Anno 1998 komen naast enkele grote heidevelden verspreid zeer veel kleine terreinen voor. De meeste heidevelden zijn sterk gevarieerd met afwisselend vennen, natte drassige heide, droge heide, opslag en kleine bosjes. Kenmerkend voor deze terreinen zijn soorten als: zomertaling *Anas querquedula*, paapje *Saxicola rubetra*, matkopmees *Parus montanus* en roodborsttapuit *Saxicola torquata* (Provincie Drenthe, 1979).

De aard van de vegetatie bepaalt in belangrijke mate de vogelstand. De afwisseling van pijpestrootje, grassen, struik- en dopheide, maar ook de afwisseling in leeftijd van de vegetatie hebben grote invloed op de vogelstand en de samenstelling van de broedvogelbevolking. Door ontwatering (vaak indirect omdat nabijgelegen landbouwgronden worden ontwaterd) en vervuiling veranderen veel open voedselarme vennen in verruigde moerassige plaatsen. Wanneer de heide dichtgroeit met opslag gaan verschillende van de hiervoor genoemde soorten langzaam maar zeker achteruit en verschijnen in hun plaats soorten die kenmerkend zijn voor de overgang van heide naar bos. Kenmerkend voor verboste heideterreinen zoals het crossterrein Zuidwolde zijn wilde eend *Anas platyrhynchos*, wintertaling *Anas crecca*, nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*, boomleeuwerik *Lullula arborea*, blauwborst *Luscinia svecica*, bosrietzanger *Acrocephalus palustris*, grasmus *Sylvia communis*, boompieper *Anthus trivialis*,

grauwe klauwier *Lanius collurio*, kneu *Carduelis cannabina*, barmsijs *Carduelis flammea*, geelgors *Emberiza citrinella* en rietgors *Emberiza schoeniclus* (Provincie Drenthe, 1979).

Het crossterrein Zuidwolde is in 1980 geïnventariseerd op het voorkomen van broedvogels. In het crossterrein Zuidwolde werden een paartje geelgorzen *Emberiza citrinella* en een paartje boompiepers *Anthus trivialis* aangetroffen (Provincie Drenthe, 1980). Geelgors en boompieper zijn in Nederland schaarse soorten die karakteristiek zijn voor de overgang van heide naar bos (Provincie Drenthe, 1979).

De geelgors die voorkomt in het crossterrein Zuidwolde maakt deel uit van de Rode Lijst. Deze Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland is vastgesteld door het ministerie van LNV. Bij het totstandkomen van het nationale Natuurbeleidsplan is rekening gehouden met de habitatseisen van deze soorten. De geelgors is een stand- en zwervvogel van diverse halfopen landschappen, zoals licht beboste heide, bosranden en agrarisch gebied met heggen, houtwallen en grazige wegbermen. De geelgors staat op de Rode Lijst vanwege de duidelijke afname en de teruglopende verspreiding van de Nederlandse broedpopulatie. De totale Nederlandse populatie kelderde van tenminste 100.000 paar rond 1950 naar 22.000 tot 28.000 paar nu. Het noorden moet het tegenwoordig vrijwel zonder geelgorzen stellen. Alleen in Drenthe doet de soort het plaatselijk nog goed.

De geelgors is een van de meest opvallende slachtoffers van de enorme naoorlogse verkavelingswoede. Veruit de voornaamste oorzaak van de dramatische achteruitgang is het verdwijnen van kleinschalige landschapselementen, in combinatie met het gebruik van herbiciden en insecticiden. Met name in natuurgebieden speelt ook de toenemende recreatieve druk een rol (Osieck en Hustings, 1994).

De boompieper heeft een voorkeur voor de zandgronden van Oost-Nederland. Mits voldoende bos en heide aanwezig is, zijn dichtheden van meer dan honderd boompiepers per 25 km² eerder regel dan uitzondering. Op de zandgronden van

Drenthe, Twente, de Achterhoek en Noord-Brabant is de soort verder een gewone broedvogel van houtwallandschappen (SOVON, 1987).

Om meer te weten te komen over de samenstelling van de vogelbevolking van het crossterrein Zuidwolde is ook de soortensamenstelling van een groter gebied (telgebied 683), waarin het crossterrein Zuidwolde en (een deel) van het "Steenberger-oosterveld" ligt bekeken. Van dit telgebied zijn meer gegevens voorhanden dan van het crossterrein alleen. Vooral de samenstelling van de meer algemene soorten is beter onderzocht voor het hele telgebied. Deze algemene soorten zijn niet apart op een kaart ingetekend, maar de aantallen zijn na afloop van een bezoek aan het hele telgebied geschat, waardoor de verspreiding binnen het crossterrein niet achterhaald kan worden (Provincie Drenthe, 1980).

Het "Steenberger-oosterveld" grenst aan het crossterrein en toont grote overeenkomst in het voorkomen van de vegetatietypen (zie ook 4.1). Gezien de sterke relatie tussen de vegetatie en de vogelbevolking (Provincie Drenthe, 1979), kan worden gesteld dat het voorkomen van broedvogels in het hele telgebied, met daarin het crossterrein Zuidwolde en het "Steenberger-oosterveld", representatief is voor de broedvogelbevolking van het crossterrein Zuidwolde.

De soortenlijst geeft een overzicht van de soorten broedvogels in het telgebied en is weergegeven in bijlage 3. Uit deze soortenlijst blijkt dat alleen het voorkomen van de matkopmees en de patrijs herinnert aan vogelsoorten die kenmerkend zijn voor terreinen zoals vennen, natte drassige heide, droge heide, opslag en kleine bosjes.

Verder wordt de lijst gedomineerd door soorten die de overgang van heide naar bos indiceren, zoals wilde eend *Anas platyrhynchos*, torenvalk *Falco tinnunculus*, tortelduif *Streptopelia turtur*, holenduif *Columba oenas*, wielewaal *Oriolus oriolus*, zwarte kraai *Corvus corone*, koolmees *Parus major*, pimpelmees *Parus caeruleus*, glanskop *Parus palustris*, gekraagde roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*, roodborst *Erithacus rubecula*, merel *Turdus merula*, spotvogel *Hippolais icterina*, zwartkop *Sylvia atricapilla*, tuinfluiter *Sylvia borin*, fitis *Phylloscopus trochilus*, tjiftjaf *Phylloscopus collybita*, boompieper *Anthus*

trivialis, vink *Fringilla coelebs* en geelgors *Emberiza citrinella* (Provincie Drenthe, 1979).

(Zie ook bijlage 4 over biotoopkeuze van vogels in heide en veengebieden.)

Op grond van broedvogeldichtheden in de Nederlandse terreintypen (Sierdsema, 1995; Sierdsema & Engberts, 1996) zijn een aantal Nederlandse zangvogels aangewezen als indicatoren van vochtige terreintypen. Het gaat al heel lang niet goed met verdrogingsgevoelige broedvogels in ons land. Sinds 1900 is de gemiddelde trend steeds negatief geweest.

Een drietal van de bovengenoemde soorten, de spotvogel, de tortelduif en de wielewaal, heeft een voorkeur voor nat en drassig terrein. De spotvogel en de tortelduif vertoonden in de periode 1984-1994 een achteruitgang. De stand van de wielewaal bleef gelijk (VOFF, 1997).

4.2.3 Dassen

De das *Meles meles* behoort tot de orde der Carnivora (roofdieren) en de familie der Mustelidae (marterachtigen). De das is de grootste van hen met een lengte van ongeveer 75 cm en een gewicht van zo'n 12,5 kg (Wansink, 1992).

4.2.3.1 Ecologie van de das

Dassen brengen de dag door in hun hol onder de grond, de burcht. 's Nachts verlaten ze de burcht en gaan op zoek naar voedsel. Het gebied dat de das daarbij bestrijkt wordt zijn "homerange" genoemd (Wansink, 1992). De grootte van de homerange is afhankelijk van de verspreiding van plaatsen waar makkelijk voedsel te bemachtigen is. Liggen de voedselgebieden erg ver uit elkaar dan kan het zo zijn dat de dassen niet iedere nacht teruggaan naar dezelfde burcht, maar blijven slapen in een burcht die vlakbij het laatstbezochte voedselgebied ligt (Kruuk & Parish, 1982). Deze dassen leiden een min of meer nomadisch bestaan (Wansink, 1992).

Voor zover bekend blijven jonge dassen minimaal één jaar bij hun ouders. In hun

tweede jaar verlaten ze hun geboorteterritorium. In sommige gebieden echter blijven jonge dassen veel langer bij hun ouders. Of jonge dassen hun geboorteterritorium verlaten is afhankelijk van twee factoren: het aantal vrije vestigingsplaatsen en het voedselaanbod.

In gebieden waar alle vrije vestigingsplaatsen bezet zijn blijven de jonge dassen net zo lang bij hun ouders totdat ergens een plek vrijkomt. Men noemt dit dispersie over korte afstand tussen aaneenliggende vestigingsplaatsen.

Alleen als binnen het territorium van de ouders een voedseloverschot heerst kunnen jonge dassen hier langer dan een jaar blijven. Als dit niet het geval is worden de jonge dassen door hun ouders weggejaagd. Indien alle naburige vestigingsplaatsen bezet zijn blijft er voor de jonge dassen niets anders over dan het gebied te verlaten en elders een geschikte vestigingsplaats te zoeken. Er is dan sprake van dispersie over langere afstand (Lindström, 1986; Cheeseman et al., 1988; Kruuk, 1989).

Succesrijke dispersie over lange afstand komt maar weinig voor. Waarschijnlijk omdat de meeste dassen voortijdig de dood vinden, bijvoorbeeld in het verkeer (Wansink, 1992). De maximale afstand waarover dassen gevolgd konden worden voordat ze zich met succes gevestigd hadden of de dood vonden, bedroeg 8 respectievelijk 10 km (Cheeseman et al., 1988; Broekhuizen et al., 1986; Pauwels en Broekhuizen, 1991). Over de routes die dispergerende dassen volgen is weinig bekend. Maar aangezien succesrijke dispersie voornamelijk tussen aaneenliggende vestigingsplaatsen plaats vindt mag men aannemen dat dispergerende dassen routes volgen die grote overeenkomsten vertonen met hun leefgebied (Wansink, 1992). Gesuggereerd wordt dan ook dat dispersie voornamelijk plaats vindt via beekdalen, waar zich de voedselgebieden van dassen bevinden, met aanliggende hogere (zand)gronden, waar geschikte plaatsen voor burchten zijn (Wiertz & Vink, 1986).

De aanwezigheid van lijnelementen, zoals houtwallen, speelt waarschijnlijk een belangrijke rol bij de routekeuze van de dispergerende dassen (Broekhuizen et al., 1986).

4.2.3.2 De das in Drenthe

De verspreiding van de das in Nederland anno 1990 heeft een sterk versnipperd karakter. De Nederlandse dassenpopulatie bestaat uit een groot aantal ruimtelijk van elkaar gescheiden deelpopulaties. Dit is niet altijd zo geweest. Aan het begin van deze eeuw werden nog grote delen van Zuid- en Oost-Nederland door dassen bewoond. Door directe vervolging en door veranderingen in het landschap (van kleinschalig naar grootschalig landgebruik) is het dassenbestand drastisch teruggelopen (Wansink, 1992). Rond 1900 moeten er circa 4000 dassen in Nederland hebben geleefd. In 1990 is hiervan nog maar de helft over (Broekhuizen et al., 1992). De door dassen bewoonde gebieden stonden vroeger direct met elkaar in verbinding, zodat ze onbelemmerd contact met elkaar konden onderhouden.

In Drenthe bevinden zich in 1991 twee kleine populaties van de das: ten Noorden van de Reest op de stuwwal van Zuidwolde en midden op het Drents plateau. Het zijn kleine populaties met een geringe dichtheid. De populaties liggen min of meer geïsoleerd van elkaar en van andere deelpopulaties. Hoewel deze populaties lijken te groeien, blijven ze door hun geringe omvang bijzonder kwetsbaar (Wansink, 1992). De stuwwal van Zuidwolde herbergt zo'n zeven burchten en naar schatting vijftientig dieren. In het crossterrein Zuidwolde is geen sprake van een (bewoonde) burcht (Dassenwerkgroep Drenthe, 1996/1997).

Sinds 1960 zijn 77 burchten ontdekt in Drenthe. Alle burchten lagen of liggen in zandbodems. Ook in die gevallen waar een dassenburcht in een moerige of kleigrond werd aangetroffen waren deze voorzien van een zanddek van 40 tot 120 cm dik. De Drentse dassen blijken een voorkeur te hebben voor de niet extreem droge, lemige tot leemarme humuspodzolen. Ook de bodems van het crossterrein Zuidwolde zijn van dit type, zij het dat de voorkomende humuspodzolen op veel plaatsen overdekt zijn met een laag veen (zie ook 3.1). In hoogveengebieden

komen geen burchten voor. De bodem van het crossterrein is echter niet overal bedekt met een laag(je) veen. Bijvoorbeeld niet daar waar stuifzand voorkomt (zie ook 3.1).

Dassen blijken voor het maken van hun burchten een voorkeur te hebben voor droge, maar niet extreem droge plaatsen. Alle hoofdburchten bevinden zich in gebieden met een grondwatertrap hoger dan V. Minder belopen burchten zijn wel in nattere gronden gevonden (Wansink, 1992). Voor het crossterrein Zuidwolde is een grondwatertrap V vastgesteld (zie ook 3.2). Als vestigingsplaats voor de das is het crossterrein op grond van de bodem en de waterhuishouding dus niet bij uitstek geschikt.

In het verleden waren er in de gemeente Zuidwolde minimaal vijf verkeersslachtoffers onder de das op de N48, grenzend aan het crossterrein Zuidwolde (Zekhuis, 1993). De verkeersslachtoffers wijzen erop dat het crossterrein Zuidwolde wel in een gebied ligt dat gebruikt wordt door dassen . Gezien de verspreiding en de geringe omvang van de populaties in Drenthe (Wansink, 1992), is het aannemelijk dat dassen de N48 oversteken in het kader van dispersie over lange afstand. Om meer verkeersslachtoffers te voorkomen en succesrijke dispersie over lange afstand te stimuleren werd in 1995 door Rijkswaterstaat een dassentunnel aangelegd onder de N48, ter hoogte van het crossterrein Zuidwolde (Dassenwerkgroep Drenthe, 1996/97).

5 ACTOREN, BELEID EN DOELSTELLINGEN

In dit hoofdstuk worden de actoren besproken die een rol spelen in het beleid voor het motorcrossterrein Zuidwolde. Achtereenvolgens worden het natuur- en landschapsbeleid alsmede het milieubeleid van de rijksoverheid, de provincie en de gemeente behandeld. Tot slot wordt aandacht besteed aan de doelstellingen van de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde.

5.1 Rijksoverheid

5.1.1 Het natuurbeleid van de rijksoverheid

In het Natuurbeleidsplan (NBP) zijn door de rijksoverheid doelstellingen en strategieën ten aanzien van het natuur- en landschapsbeleid vastgelegd. Voorop staan de duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuurlijke waarden. Intensivering van het beleid ten aanzien van natuurlijke waarden wordt wenselijk geacht daar waar het waarden met (inter)nationale zeldzaamheid betreft. In dit verband wordt mede prioriteit gegeven aan heide en vennen, gezien de toenemende zeldzaamheid van natte natuurgebieden in Nederland en Europa (LNV, 1990).

Een speerpunt in het Natuurbeleidsplan vormt de te realiseren Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De EHS voorziet in kerngebieden (de bestaande natuurgebieden voor zover binnen de EHS), verbindingzones en natuurontwikkelingsgebieden. Binnen de EHS worden bestaande natuurgebieden verbonden door middel van verbindingzones.

Behalve de verbinding van bestaande gebieden beoogt het Nationaal Natuurbeleidsplan met de EHS ook een uitbreiding van het bestaande areaal natuurgebied door niet-natuurgebieden aan te wijzen als natuurontwikkelingsgebieden. Binnen de grenzen van deze natuurontwikkelingsgebieden zal nieuwe natuur gecreëerd worden. Het crossterrein Zuidwolde is een bestaand natuurgebied, valt binnen de EHS en

bevindt zich in een kerngebied (LNV, 1990).

Hoe de EHS gerealiseerd moet worden is nog niet precies bekend. Of het nu om een verbindingszone, een ontwikkelingsgebied of een kerngebied gaat, aangegeven moet worden welk type natuur het doel is en wat er moet gebeuren om dat doel te bereiken. De uiteindelijke beleidskeuze moet gebaseerd zijn op ecologische criteria op twee schaalniveau's: per ecosysteemtype en per gebied als onderdeel van de EHS (LNV, 1992).

Op het schaalniveau ecosysteemtype is gekozen voor een stelsel van 132 natuurdoeltypen. Uitgangspunt is, overeenkomstig het NBP, behoud van biodiversiteit op een zo natuurlijk mogelijke wijze. De doelstelling ten aanzien van biodiversiteit is uitgewerkt in termen van soorten. Op grond van hun internationale betekenis en de mate van bedreiging zijn 675 doelsoorten geselecteerd. De doelsoortenlijst zal worden aangepast op basis van nationale Rode Lijsten. De natuurdoeltypen worden verdeeld in 4 hoofdgroepen, gebaseerd op verschillende beheersstrategieën. De 4 groepen worden gevormd door nagenoeg natuurlijke, begeleid natuurlijke, half-natuurlijke en multifunctionele typen.

Op gebiedsniveau worden door de provincies gebiedsvisies uitgebracht. De natuurdoeltypen zijn bij uitstek geschikt als legenda-eenheden voor gebiedsvisies (IKC, 1995).

5.1.2 Het milieubeleid van de rijksoverheid

Het milieubeleid van de rijksoverheid wordt verwoord in het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP, 1994). De hoofddoelstelling van het milieubeleid van de rijksoverheid is het in stand houden van het draagvermogen van het milieu ten behoeve van een duurzame ontwikkeling. Daarom wordt de uitstoot van milieubelastende stoffen verminderd.

Hierbij wordt door de rijksoverheid geconstateerd dat voor wat betreft het verminderen van de uitstoot van milieubelastende stoffen de grootste vooruitgang

is geboekt bij de grote doelgroepen die relatief gemakkelijk te bereiken zijn. Bij de uitvoering door kleine en middelgrote bedrijven kon minder vooruitgang worden geboekt. Deze doelgroepen zijn moeilijk direct door de rijksoverheid aan te spreken. Om hierin verbetering aan te brengen is afgesproken dat de verschillende overheden het milieubeleid zoveel mogelijk gezamenlijk uitvoeren. Aan de gemeenten wordt gevraagd om zich te richten op vergunningverlening en handhaving, uitvoering van wetten, beleids- en uitvoeringsplannen, het op milieugebied aanpassen van plannen, interne milieuzorg, communicatie, voorlichting en andere stimulering. Provincies richten zich op het geven van bijzondere aandacht aan het milieubeleid voor het buitengebied, het opstellen van beleidsplannen, het opstellen van een provinciale milieuverordening, vergunningverlening en handhaving, het opstellen van uitvoeringsprogramma's, gebiedsgericht beleid en het treffen van voorzieningen voor gedragsverandering (NMP, 1994).

5.2 De provincie Drenthe

5.2.1. Het natuurbeleid van de provincie Drenthe

Het streekplan was tot voor kort het uitgangspunt voor het ruimtelijk ordeningsbeleid van alle provincies. Daarnaast werden aparte plannen opgesteld voor de waterhuishouding en het milieu. Het Streekplan Drenthe werd in 1990 vastgesteld, het Provinciaal Natuurbeleidsplan Drenthe in 1992. Steeds meer provincies kiezen nu voor één samenhangend provinciaal omgevingsplan, het POP. Eind 1997 kwam het voorontwerp POP Drenthe uit. Zowel op de kaarten in het streekplan als in het POP Drenthe is te zien dat het crossterrein Zuidwolde onderdeel is van een abiotisch en biotisch waardevol gebied (Provincie Drenthe 1990 en 1997) (zie figuur 7).

Speerpunt in het natuur- en landschapsbeleid van de provincie Drenthe vormt de te realiseren EHS zo blijkt uit het Provinciaal Natuurbeleidsplan. De uitvoering van de realisatie van de EHS zal geschieden aan de hand van gebiedsvisies. In een

gebiedsvisie wordt per (deel)gebied aangegeven welke natuurdoeltypen worden nagestreefd (Provincie Drenthe, 1992a)

MCCZ=Motorcrossclub Zuidwolde

Figuur 7. *Het motorcrossterrein Zuidwolde als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (Provincie Drenthe, 1997)*

Het crossterrein Zuidwolde maakt onderdeel uit van het visiegebied "Hollandse veld". Aan deze gebiedsvisie werd tijdens het schrijven van dit verslag nog gewerkt door de provincie Drenthe. Uit navraag blijkt dat volgens de bestaande gegevens in het crossterrein Zuidwolde de half-natuurlijke doeltypen "heide" en "inheems bos" nagestreefd gaan worden (Van de Vijver, 1998).

Het type "heide" is samengesteld uit "droge heide" en "vochtige heide en levend hoogveen". Plantensoorten die als doelsoorten voor heide gelden zijn bijvoorbeeld tandjesgras *Danthonia decumbens*, bruine snavelbies *Rhynchospora fusca*, gewone dophei *Erica tetralix*, eenarig wollegras *Eriophorum vaginatum* en lange zonnedauw *Drosera anglica*. Bij de zoogdieren worden onder andere de das en de otter *Lutra lutra* als doelsoorten genoemd. Doelsoorten onder de vogels zijn de geelgors *Emberiza citrinella*, de blauwborst *Luscinia svecica* en het paapje *Saxicola rubetra*. Adder *Vipera berus* en ringslang *Natrix natrix* worden genoemd bij de reptielen en de kamsalamander *Triturus cristatus* bij de amfibieën (IKC, 1995).

Voor het natuurdoeltype inheems bos zijn o.a. soorten als de das, de geelgors, de boomkikker *Hyla arborea* en de hazelworm *Anguis fragilis* ten doel gesteld. Plantensoorten die als doelsoorten voorgesteld worden zijn bijvoorbeeld grote wolfsklauw *Lycopodium clavatum*, kleine wolfsklauw *L. tristachyum* en stofzaad *Monotropa hypopitys*.

Beide natuurdoeltypen zijn zeer gevoelig voor vermesting. Het natuurdoeltype "vochtige heide en levend hoogveen" stelt bovendien hoge eisen aan de waterhuishouding (IKC, 1995).

5.2.2 Het soortenbeleid van de provincie Drenthe

De provincie Drenthe heeft voor de voor Drenthe relevante soorten soortenbeschermingsplannen uitgebracht of in voorbereiding. Het beschermingsplan voor de das *Melis melis* is voor het crossterrein Zuidwolde in dit verband van belang.

Er zijn recentelijk twee plannen verschenen. Ten eerste het rapport "Van Nomade tot Kasteelheer" (Wansink, 1992), dat bedoeld is als achtergrondrapport voor het actieplan "Weg van de Das" (Zekhuis, 1993). In "Weg van de das" worden bedreigingen voor de dassenpopulatie in Drenthe opgesomd en oplossingen aangedragen. De voor het crossterrein relevante knelpunten zijn het verkeer en de recreatie.

Motorcross zorgt voor een grote verstoring. Als oplossing voor de verstoring wordt de Wet op de Ruimtelijke Ordening (1962, 1985) als instrument aangedragen.

Gemeenten hebben via de WRO de mogelijkheid om een gebied waar dassen voorkomen te beschermen middels het bestemmingsplan.

Ook het verkeer vormt een probleem voor de das. Om het aantal verkeersslachtoffers onder de das terug te dringen moeten rasters en tunnels worden aangelegd.

Aan het verkeersslachtofferprobleem op de N48 wordt een hoge prioriteit gegeven.

Op de N48 in de gemeente Zuidwolde vielen in de laatste 10 jaar minstens 5 slachtoffers. Voor de N48 in de gemeente Zuidwolde worden 5 dassentunnels en rasters voorgesteld. De kosten voor de aangelegde dassentunnel zijn geraamd tussen de f300,- tot f500,- per strekkende meter, exclusief f5000,- aan vaste kosten en exclusief BTW (Zekhuis, 1993). Ter hoogte van het crossterrein Zuidwolde is inderdaad een dassentunnel met bijbehorend raster gerealiseerd.

5.2.3 Het milieubeleid van de provincie Drenthe

De gestelde milieudoelen in het Provinciaal Milieubeleidsplan (PMBP) uit 1995 hebben als thema's: verzuring, vermesting, verdroging, verspreiding van gevaarlijke stoffen en verstoring van milieu door lawaai en stank. Relevant voor het motorcrossterrein Zuidwolde zijn de sub-thema's "Geluid" en "Fysieke verstoring van de bodem" (Provincie Drenthe, 1995).

De provincie streeft naar een ruimtelijke bundeling van geluidhinder

veroorzakende recreatievormen zoals crossterreinen. De bestaande motorcrossactiviteiten op de baan nabij Zuidwolde zouden bij voorkeur op een andere locatie moeten plaatsvinden. Er zal onderzoek gedaan worden naar een alternatieve situering, met als doel het crossterrein bij Zuidwolde te sluiten. Een eventuele situering nabij de VAM (VuilAfvoerMaatschappij) te Beilen zal hierbij uitdrukkelijk worden betrokken.

Voor wat betreft het sub-thema "Fysiche verstoring van de bodem" is het beleid erop gericht gebieden met bijzondere bodems, bijzonder substraat en bijzondere geologische verschijnselen of abiotisch belangrijke gebieden met waardevolle objecten en verschijnselen te beschermen (Provincie Drenthe, 1995). Het crossterrein Zuidwolde valt onder dit beschermingsbeleid: het ligt volgens het streekplan en provinciaal omgevingsplan in een abiotisch waardevol gebied (Provincie Drenthe, 1990 en 1998).

Naast de bovengenoemde thematische doelstellingen heeft de provincie ook gebiedsgericht milieubeleid opgesteld. In het PMBP worden milieubeschermingsgebieden "aangeduid" en "aangewezen". "Aangeduide milieubeschermingsgebieden" zijn gebieden die zo waardevol zijn dat ze extra bescherming behoeven. Het crossterrein Zuidwolde ligt op het randje van een aangemeld milieubeschermingsgebied. Uit de aanduiding in het PMBP vloeien op zichzelf geen juridische consequenties voort. Voor een gedeelte van de aangeduide gebieden worden bij de Provinciale Milieu Verordening (PMV) regels gesteld. Deze gebieden zijn de "aangewezen milieubeschermingsgebieden". Hiervan maakt het crossterrein Zuidwolde geen deel uit (Provincie Drenthe, 1995).

Behalve gebiedsgericht milieubeleid voert de provincie ook een vergunningenbeleid volgens de in 1993 van kracht geworden Wet milieubeheer (Wm). Activiteiten die nadelig zijn voor het milieu kunnen zo gereguleerd worden.

Gedeputeerde staten van de provincie Drenthe hebben in 1996 een milieuvergunning verleend aan de M.C.C.Z. voor het oprichten en in werking hebben van een motorcrossterrein. De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep

Zuidwolde protesteerde bij de provincie tegen deze vergunningverlening. De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde is van mening dat de vergunningaanvraag niet volledig is, waardoor niet kan worden beoordeeld wat de milieubelasting van het crossterrein zal zijn. De stichting is van mening dat ook de activiteiten van de crossers op de aan het crossterrein grenzende pechplaats onder de vergunning zouden moeten vallen. Wat de aan de vergunning verbonden geluidsvoorschriften betreft is de stichting van mening dat de piekgeluidgrenswaarden te hoog zijn.

De provincie is niet ontvankelijk voor de bezwaren, aangezien de stichting geen bedenkingen heeft ingebracht tegen het eerdere ontwerp van de milieuvergunning. Uiteindelijk daagt de stichting de provincie voor de rechter met het verzoek de milieuvergunning te schorsen.

De bestuursrechter is van oordeel dat de milieubelasting die door de motorcrossactiviteiten veroorzaakt wordt op de pechplaats ook onder de vergunning moet vallen. Verder is de rechter van mening dat de provincie geen aandacht heeft besteed aan mogelijke bodemverontreiniging door olielekkende motoren tijdens het crossen, noch aan de gevolgen voor het terrein en de flora en fauna aldaar. Ook stelt de rechter vast dat er aanmerkelijk meer geluid wordt geproduceerd dan de vergunning toestaat. De vergunning is dan ook door de bestuursrechter geschorst (Raad van State, 1997).

Het crossen op het motorcrossterrein Zuidwolde gaat ook zonder milieuvergunning door en wordt door de provincie gedoogd. Het verdere beleid van de provincie is er op gericht het crossterrein Zuidwolde te legaliseren. Om de geluidsproblemen op te lossen is een adviesburo ingeschakeld (Gedeputeerde Staten, 1997). Het adviesburo deed onderzoek naar de geluidsemissie en berichtte de provincie dat de geluidsproblemen kunnen worden opgelost door het verleggen van de baan of het ophogen van de wal langs de baan (VSK, 1997).

Op korte termijn wil de provincie nu een nieuwe vergunningaanvraag indienen. Daarvoor zou een alternatief voor het parkeren op de aan het crossterrein grenzende pechplaats moeten komen. Ook wil de provincie bodembeschermende

en andere milieuvoorzieningen aanbrengen op het crossterrein Zuidwolde. De provincie vindt het ten slotte van belang dat op het terrein motorcrossactiviteiten blijven plaatsvinden. Ten eerste omdat de motorcrossactiviteiten al sinds jaar en dag op het terrein plaatsvinden, ten tweede hecht de provincie er waarde aan dat er ter plaatse mogelijkheden blijven bestaan voor deze vorm van recreatie (GS Drenthe, 1997).

5.2.4 Het motorcrossbeleid van de provincie Drenthe

Op aandrang van groeperingen in de samenleving, waaronder natuur- en milieubeschermingsorganisaties, zijn de motorsport en het motorrijden momenteel een belangrijk aandachtspunt op de politieke agenda in Drenthe.

In de Beleidsnota motorrijden in Drenthe (Provincie Drenthe, 1994) is het provinciaal beleid voor de toekomst gericht op twee doelen:

1) Het beperken en waar nodig weren van alle gemotoriseerde recreatie- en sportactiviteiten in de provincie Drenthe, met name in gebieden met kwetsbare natuur- en milieuwaarden, of waar het woon- en leefmilieu en de belangen van recreatie en toerisme te zwaar zouden worden belast.

Hierbij dient te worden opgemerkt dat in de aangeduide milieubeschermingsgebieden de belasting met gemotoriseerde recreatie- en sportactiviteiten ongewenst zijn.

2) Het mede tot stand brengen van een aantal specifieke inrichtingen voor de motorsport. Hiertoe is, op basis van de beleidsnota van 1987 en in overleg met de Drentse recreatieschappen en de vertegenwoordigers van de Koninklijke Nederlandse Motorsportvereniging (KNMV), afdeling Drenthe, besloten tot de realisatie of, in een aantal gevallen, herinrichting van een aantal accommodaties. In dit verband wenst de provincie lokale motorcrossterreinen voor trainingen te Roden, Westerbork, Havelte en op een nog nader te bepalen locatie in Zuidwest Drenthe.

Met betrekking tot het bestaande lokale crossterrein te Zuidwolde is door

Provinciale Staten vastgesteld dat motorcrossactiviteiten bij voorkeur op een andere locatie zouden moeten plaatsvinden (zie ook 5.2.3). Provinciale Staten van Drenthe hebben bij motie het college van Gedeputeerde Staten opgedragen een vervangend motorcrossterrein in Zuidwest-Drenthe te zoeken met het doel het crossterrein in Zuidwolde te sluiten. In een tweede motie geven Provinciale Staten aan de regionale terreinen bij Emmen, Assen en Roden voldoende te vinden, alsmede één motorcrossterrein voor trainingen op lokaal niveau in Zuidwest-Drenthe.

Als alternatief voor de crossbaan Zuidwolde wordt het VAM-terrein (=vuilstortplaats) bij Beilen genoemd. De VAM wil echter niet meewerken aan de realisatie van een motorcrossbaan op het VAM-terrein, omdat dit de uitvoering van het Stort- en inrichtingsplan zal bemoeilijken of schaden.

Voor het treffen van de nodige voorzieningen bij de aanleg en inrichting van een nieuwe locatie ter vervanging van het crossterrein bij Zuidwolde reserveert de provincie in principe een bedrag van maximaal f50.000,- (Provincie Drenthe, 1994).

5.3 De gemeente Zuidwolde

Het bestemmingsplan is een belangrijk instrument van de gemeente op het gebied van de ruimtelijke ordening. In een bestemmingsplan worden aan stukken grond "bestemmingen" gegeven. In gebruiksbepalingen worden regels gegeven voor het toekomstig grondgebruik van een stuk grond met een bepaalde bestemming.

Het crossterrein Zuidwolde maakt deel uit van het in 1974 vastgestelde bestemmingsplan "Zuidwolde-Buitengebied". Daarin is het terrein de bestemming natuurgebied gegeven. In de gebruiksbepaling is aangegeven dat motorcrossactiviteiten niet zijn toegestaan. Deze verbodsregel is niet van toepassing op de motorcrossactiviteiten zoals die bestonden op het tijdstip van het rechtsgeldig worden van het bestemmingsplan. Wel verbiedt de gebruiksbepaling een verdere uitbreiding van de motorcross wanneer hiermee door de wijziging van het gebruik de afwijking van de bestemming natuurgebied wordt vergroot

(Gemeente Zuidwolde, 1974 en 1982).

De Kroon heeft in 1982 uitspraak gedaan over het hierboven genoemde bestemmingsplan. De betreffende gebruiksbepaling werd destijds echter niet goedgekeurd. Het plan werd herzien en van een nieuwe gebruiksbepaling voorzien. Als zodanig kreeg het bestemmingsplan rechtskracht op 9 februari 1984 (Arrondissementsrechtbank Assen, 1996).

Volgens de regels in het bestemmingsplan is uitbreiding van de motorcrossactiviteiten ten koste van de natuur van het crossterrein Zuidwolde vanaf deze datum verboden. De datum 9 februari 1984 zal daarom verder als **peildatum** worden aangeduid.

Volgens de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde heeft er vanaf deze peildatum een significante uitbreiding van de motorcrossactiviteiten plaatsgevonden. Zij schreef in 1994 een bezwaarschrift naar de gemeente Zuidwolde tegen deze gang van zaken (Nieuwsblad van het Noorden, 1996). In het bezwaarschrift werd aan de gemeente gevraagd om bestuursdwang toe te passen om zo de motorcross aldaar te beëindigen (Arrondissementsrechtbank Assen, 1996). Een gemeente heeft de bevoegdheid tot toepassing van bestuursdwang ter uitvoering van wetten, algemene maatregelen van bestuur en van provinciale en gemeentelijke verordeningen overeenkomstig paragraaf 4 in de Gemeentewet (Gemeentewet, 1992).

De gemeente oordeelt dat zij geen reden heeft om bestuursdwang toe te passen. Volgens de gemeente werd het terrein al door de crossers gebruikt voordat het bestemmingsplan werd opgesteld. Van een noemenswaardige verandering in het gebruik van het crossterrein sinds de peildatum is volgens de gemeente Zuidwolde geen sprake. De motorcrossactiviteiten zijn daarom legaal en het bezwaarschrift van de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde wordt afgewezen (Nieuwsblad van het Noorden, 1996).

De stichting gaat tegen dit besluit van de gemeente in beroep en uiteindelijk komt de zaak voor de rechter. De rechtbank gaat er op grond van de stukken en de zitting

vanuit dat de gemeente heeft gedoogd dat er, ook na de peildatum, zonder vergunning werkzaamheden zijn verricht. Deze werkzaamheden bestaan uit het breder maken en verleggen van banen, het aanleggen van springschansen, tunneltjes en waterbeheersingswerken. De gemeente spreekt dit tijdens de zitting niet tegen. De rechtbank vindt dat de gemeente Zuidwolde in feite heeft gedoogd dat de motorcrossvereniging de baan steeds verder heeft gemoderniseerd en de gebruiksmogelijkheden heeft verruimd en aantrekkelijker heeft gemaakt, mogelijk met de nodige schade voor de natuur van het terrein en het omringende gebied. Probleem hierbij is dat niet duidelijk is wat de situatie was op het moment van de peildatum (Arrondissementsrechtbank, 1996). Op grond van het bovenstaande oordeelt de rechter dat de gemeente het bezwaarschrift ten onrechte heeft afgewezen en dat de gemeente een nieuwe beslissing op het bezwaarschrift dient te nemen. De bestuursrechter vraagt daarbij aan de gemeente om de situatie van het terrein zo volledig mogelijk in kaart te brengen zoals die bestond op de peildatum. De gemeente moet tevens aangeven welke aanpassingen er sinds die tijd zijn uitgevoerd in het terrein (Nieuwsblad van het Noorden, 1996). Deze procedure loopt tot op de dag van vandaag nog steeds.

Intussen ontwikkelt de gemeente Zuidwolde plannen om het gebruik van het terrein als crossterrein op te nemen in het bestemmingsplan. Het bestemmingsplan zou dan door de gemeente gewijzigd moeten worden. De gemeente is voornemens het crossterrein te wijzigen ten aanzien van het inrichten van een nieuw parkeerterrein voor de crossclub. Dit zou betekenen dat het gebruik van de pechplaats langs de N48 zal worden bevestigd. Ten aanzien van de planologische inpassing van een nieuwe, in de gemeente Hogeveen gelegen, parkeerplaats is overleg gaande met de gemeente Hogeveen (GS Drenthe, 1997).

5.4 Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde

De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde bestaat uit omwonenden van het crossterrein Zuidwolde. Zij verzetten zich tegen het in hun ogen illegale gebruik van het crossterrein. Het verzet mondt uit in langslpende procedures.

Welke middelen de stichting heeft aangegrepen en welke argumenten zijn gebruikt bij het aanvechten van beslissingen van zowel de gemeente Zuidwolde als de provincie Drenthe is voldoende duidelijk gemaakt in de vorige twee paragrafen.

In deze paragraaf is wordt nog wat dieper ingegaan op de motieven die ten grondslag liggen aan het verzet van de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde.

De stichting vindt dat het crossterrein een hoge natuurwaarden heeft en komt met een

aantal punten naar voren die deze natuurwaardenn onderschrijven. In de eerste plaats is het gebied in het vigerende bestemmingsplan aangewezen als natuurgebied. Ten tweede is het terrein in het streekplan van de provincie Drenthe eveneens als belangrijk voor natuur- en milieuwaarden aangeduid. Ten derde is het terrein op grond van de recent verschenen provinciale kaart onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur in de provincie Drenthe en behoort het zelfs tot een kerngebied.

Verder betoogt de stichting dat volgens het Structuurschema Groene Ruimte binnen de EHS een basisbescherming geldt ten aanzien van de bestaande bodemopbouw en -structuur, bodemreliëf, waterhuishouding, natuurlijke processen (o.a. migratiemogelijkheden), kwaliteit van de bodem, water en lucht, sedimentatie- en erosieprocessen, ontsluiting, rust en landschapsstructuur.

Volgens het beleid van de rijksoverheid is aantasting van een kerngebied binnen de EHS slechts geoorloofd bij zwaarwegend maatschappelijk belang. Als maatschappelijk belang kan volgens de stichting niet gelden de belangen van enkele zeer verspreid wonende leden van de motorcrossclub. Ook de financiële investeringen die gedaan moeten worden om het crossterrein te verplaatsen wegen voor de stichting in dit kader niet zwaar genoeg.

Ten slotte onderstreept de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde dat op het crossterrein en in de directe omgeving een aantal bedreigde planten- en diersoorten voorkomen. Op grond van Europese en internationale regelgeving, zoals o.a. de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn en het Verdrag van Bern, zal het toestaan van de motorcrossactiviteiten een dermate verstoring betekenen dat deze verboden zouden moeten worden (Buro voor Rechtshulp, 1997).

6 DISCUSSIE

Rijksbeleid

De hoofddoelstelling van de rijksoverheid ten aanzien van het natuur- en landschapsbeleid wordt als volgt in het Natuurbeleidsplan verwoord: duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden. Via de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) moet het areaal aan natuurgebieden worden uitgebreid en met elkaar verbonden met als doel de versnippering een halt toe te roepen en de biodiversiteit te vergroten. Uitvoerders van het beleid zijn provincies en gemeentes. Het motorcrossterrein bij Zuidwolde valt binnen de EHS en ligt in een kerngebied volgens het Natuurbeleidsplan uit 1990.

Provinciaal beleid

Het natuur- en milieubeleid van de provincie Drenthe sluit in grote lijnen aan bij het beleid van het rijk. De provincie heeft de plannen van het rijk uitgewerkt en stelt twee na te streven natuurdoeltypen vast voor het motorcrossterrein Zuidwolde. Dat het gebied als crossterrein wordt gebruikt wat het nastreven van natuurdoeltypen met bijbehorende doelsoorten in de weg zou kunnen staan, wordt in het Provinciaal Natuurbeleidsplan niet vermeld. De provincie was op het moment dat dit plan verscheen wel op de hoogte van het bestaan van de crossbaan op deze locatie. Al tijdens de karteringswerkzaamheden ten behoeve van de eerste

ronde van de Milieukartering Drenthe eind jaren 70 wordt het bestaan van een crossbaan opgetekend.

Na het verschijnen van het PNP in 1992 verschijnt in 1994 de Beleidsnota motorrijden in Drenthe. In dit rapport wordt de problematiek van het crossterrein Zuidwolde wel belicht. De provincie is niet gelukkig met de motorcrossactiviteiten in dit gebied en wil laten onderzoeken of er mogelijkheden zijn de crossbaan te verplaatsen. Een jaar later verschijnt het Provinciaal Milieubeleidsplan waarin ook staat dat de provincie niet gelukkig is met de locatie van het crossterrein. Ook in dit plan wordt over de mogelijkheid van verplaatsing gesproken.

In 1992 en 1993 verschijnen twee rapporten van het Consulentenschap Natuur, Bos , Landschap en Fauna Drenthe over de toestand van de das in Drenthe. Hieruit blijkt dat het verkeer een ernstige bedreiging vormt voor migrerende dassen. Een aantal dassen is verongelukt tijdens het oversteken van de N48. Gepleit wordt voor de aanleg van een dassentunnel onder de N48 ter hoogte van het crossterrein. De kosten voor de aangelegde dassentunnel zijn geraamd op f300,- tot f500,- per strekkende meter, exclusief f5000,- aan vaste kosten en exclusief BTW (Zekhuis, 1993). Het is de vraag of het geld goed besteed is. Volgens de twee rapporten raken dassen snel verstoord door motorcrossactiviteiten.

Dan volgt in 1997 het voorontwerp van het Provinciaal OmgevingsPlan (POP). Het POP is een plan waarin het provinciaal beleid op het gebied van natuur, landschap, milieu en waterhuishouding wordt geïntegreerd. Het crossterrein Zuidwolde komt er niet meer in voor. De uitkomst van het onderzoek naar een mogelijke verplaatsing van het crossterrein Zuidwolde wordt niet besproken. Welk beleid de provincie wil gaan voeren met betrekking tot het crossterrein wordt ook niet vermeld. Tenminste, niet expliciet. Wel impliciet. Na nauwkeurige bestudering van kaart 17 waarop de gewenste ontwikkelingen natuurwaarden is aangegeven zou men kunnen concluderen dat de provincie geen plannen meer heeft voor het ontwikkelen van natuurwaarden in het crossterrein Zuidwolde. Dit in tegenstelling tot de gewenste ontwikkeling volgens de betreffende (zij het voorlopige) gebiedsvisie en kaart B8.3 van het streekplan. Ook op kaart 14 van het POP

(ecologische structuur) valt het gebied nog onder bos- en natuurgebied.

Het lijkt er op dat het beleid van de provincie Drenthe ten aanzien van het crossterrein Zuidwolde is gewijzigd. Er zijn meer aanwijzingen die deze stelling onderbouwen. Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben inmiddels een milieuvergunning afgegeven aan de Motorcrossclub Zuidwolde. De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep protesteerde en uiteindelijk schorste de rechter de vergunning. Uit een brief aan het Bureau voor Rechtshulp, die de stichting juridisch bijstaat, blijkt welk beleid in 1997 wordt gevoerd. De provincie is in genoemde brief van oordeel dat de activiteiten van de crossclub gelegaliseerd kunnen worden. Dit beleid staat in schril contrast met de Beleidsnota motorrijden in Drenthe uit 1994 en het provinciaal Milieubeleidsplan uit 1995. Het hoe en waarom van deze ommekeer wordt uit de bestudeerde bronnen niet duidelijk. Misschien heeft de provincie geen kans gezien het crossterrein Zuidwolde te verplaatsen. Een andere mogelijkheid is dat de provincie geen controle heeft op de motorcrossactiviteiten en nu kiest voor een "if you can't beat them, join them" -tactiek. Ook in het Nationaal Milieubeleidsplan wordt gewezen op het feit dat de lagere overheden moeite hebben met het handhaven van milieuvergunningen. Gezien het verloop en de vrij plotselinge ommekeer in het beleid zou het beleid van de provincie Drenthe met betrekking tot het crossterrein Zuidwolde als inconsequent bestempeld kunnen worden.

Gemeentelijk beleid

De gemeente Zuidwolde heeft in het nog steeds geldende bestemmingsplan uit 1974 het crossterrein de bestemming natuurgebied gegeven. Tegelijkertijd staat zij modernisering en uitbreiding van de crossbaan, ook na de peildatum in 1984, toe. Ook hier zou gesproken kunnen worden van inconsequent beleid. Uit het conflict met de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Drenthe blijkt overigens wel dat het beleid van de gemeente zich steeds meer ten gunste van het voortbestaan van het crossterrein Zuidwolde heeft ontwikkeld. De gemeente heeft inmiddels plannen voor een verdere ontwikkeling van het crossterrein en wil het bestemmingsplan zodanig wijzigen dat het natuurgebied de bestemming crossterrein krijgt.

Vergelijking natuurwaarden

Het is niet mogelijk geweest om met de beschikbare gegevens een nauwkeurig beeld te geven van de natuurwaarden van het crossterrein voor en na de peildatum in 1984. In feite is het terrein maar één keer geïnventariseerd: de vegetatie in 1974, de broedvogels in 1980, de amfibieën en reptielen in 1994. Daarnaast zijn er nog wat losse gegevens over de aanwezigheid van bijzondere plantensoorten uit 1994. In het kader van deze studie was het helaas niet mogelijk om inventarisaties uit te voeren. Met behulp van de beschikbare informatie over de abiotische kenmerken van het gebied, zoals bodemopbouw en reliëf, en de biotische kenmerken uit 1974 kan bij benadering wel iets worden gezegd over de natuurwaarden in die tijd en de potenties die het gebied heeft als natuurgebied. Ook kunnen vergelijkingen worden gemaakt aan de hand van oude en recentere topografische kaarten en luchtfoto's.

Wat het eerst opvalt is de aanwezigheid van een ven in het crossterrein, ontstaan in een dobbe. Uit de soortensamenstelling uit 1974 en de daarop gebaseerde vegetatiekaart uit 1992 blijkt dat het gaat om een oligotroof (voedselarm) hoogveenven. De vegetatiesamenstelling van het ven vertoont grote overeenkomst met de nattere vegetatietypen in het crossterrein. Het gaat hierbij om soorten die door hun zeldzaamheid een hoge natuurwaarde hebben en die in de tweede helft van deze eeuw sterk zijn achteruitgegaan. Soms gaat het om een achteruitgang van 80%. In alle gevallen duidt de achteruitgang op verdroging. In 1994 werden nog enkele van deze soorten aangetroffen. De provincie Drenthe is zowel wat betreft het aantal nog aanwezige vennen als de daarin voorkomende bijzondere natuurwaarden van landelijke betekenis.

Ook de fauna van het crossterrein kent een paar vochtminnende en zeldzame soorten. Het ven in het crossterrein dient als voortplantingsbiotoop voor de heikikker. De heikikker is een zeldzame kikkersoort en staat op de Rode Lijst van amfibieën en reptielen in Nederland. De heikikker wordt bedreigd door verzuring en verdroging van zijn leefgebied.

De vogelbevolking van het crossterrein is voor een deel kenmerkend voor terreinen zoals vennen, en natte en droge heide. In deze groep bevinden zich een aantal

indicatorsoorten voor nat en drassig terrein. Deze verdrogingsgevoelige vogelsoorten worden in Nederland steeds zeldzamer. De gemiddelde trend is sinds het begin van deze eeuw steeds negatief geweest. Een ander deel van de vogelsoorten indiceert de overgang van heide naar bos.

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het voorkomen van de zeldzame flora- en faunasoorten gekoppeld is aan de vochtige of natte en voedselarme leefmilieus in het crossterrein. Maar uit de luchtfoto's en kaarten van de afgelopen 40 jaar is een verandering in de terreinsgesteldheid waar te nemen van heide naar bos. Dit is een teken van verdroging. Uit eigen waarnemingen in 1997 blijkt dat pijpestrootje aan de rand van het ven en berkenopslag in het ven dominant aanwezig zijn. Dat is een indicatie voor eutrofiëring. De zeldzame soorten van het crossterrein staan dus onder druk.

Nog niet besproken is de das. De das is geen vaste bewoner van het crossterrein maar passeert het gebied wel, getuige de verkeersslachtoffers op de N48. De dassen in de omgeving van Zuidwolde behoren tot een kleine en daarom zeer kwetsbare populatie. Het beleid van de rijksoverheid is erop gericht het dassenbestand en de migratiemogelijkheden uit te breiden. Verkeerswegen vormen hierbij een gevaarlijk obstakel. Vandaar de dassentunnel ter hoogte van het crossterrein. Gezien de grote verstoringsgevoeligheid van de das is een motorcrossterrein naast een dassentunnel niet ideaal.

Overal waar de crossbaan loopt is het bodemprofiel compleet verdwenen. Er zijn aanwijzingen dat het crossterrein rijk is aan verschillende bodemtypen. Het voorkomen van een dobbe gaat vaak samen met de aanwezigheid van verschillende bodemtypen vlak naast elkaar. Ook de aanwezigheid van stuifzand indiceert het voorkomen van verschillende bodemprofielen. Verschillen in bodemtypen hangen nauw samen met verschillen in de waterhuishouding. Daarnaast is in het crossterrein veel kleinschalig reliëf aanwezig. Kleinschalig reliëf zorgt eveneens voor een gevarieerde waterhuishouding. Kortom, het crossterrein Zuidwolde herbergt zeer gevarieerde zeldzaam wordende abiotische kenmerken die als basis dienen voor zeldzame planten- en diersoorten.

Oorzaken voor de veranderingen

Het moge duidelijk zijn dat de geconstateerde veranderingen niet allemaal aan het motorcrossen kunnen worden toegeschreven. Ook al voordat het gebied als crossterrein werd gebruikt was het gebied onderhevig aan veranderende milieu-omstandigheden ter plaatse door verzuring, verdroging en eutrofiëring. Hierbij gaat het meestal om langzaam verlopende processen in de bodem en in het oppervlakte- en grondwater. Deze veranderingen worden geleidelijk zichtbaar in de vegetatie die minder diversiteit gaat vertonen. Algemene plantensoorten worden algemener, zeldzame plantensoorten worden zeldzamer, zowel in natuurgebieden als daarbuiten (Provincie Drenthe, 1992).

In de eerste plaats moet de oorzaak gezocht worden in de ontginning van de uitgestrekte heide- en hoogveengebieden in Drenthe. Heide- en hoogveengebieden zijn voor hun watervoorziening bijna uitsluitend aangewezen op regenwater. Ontginning heeft geleid tot een snellere afvoer van het regenwater. Vroeger was het crossterrein omgeven door uitgestrekte heidevelden en hoogveengebieden met een bufferende werking op de afvoer van het neerslagoverschot, tegenwoordig door landbouwgebied en een afwateringskanaal. Ontginning en afwatering ten behoeve van de landbouw zijn de hoofdoorzaken voor verdroging van natuurterreinen in Nederland.

De komst van de crossbaan veroorzaakte een extra aanslag op de bufferende werking van de vegetatie, zij het op veel kleinere schaal. Desalniettemin veroorzaakt de baan een verdere fragmentatie van het hoogveenrestant. Een vrij aanzienlijke fragmentatie zelfs. Uit de kaarten en de foto's blijkt dat bijna overal waar het niet te nat is wel een stuk crossbaan ligt. Bij een regenbui komt de baan blank te staan. De crossclub heeft afwateringsgaten en geulen langs de baan gegraven die in verbinding staan met een afwateringsgreppel aan de rand van het crossterrein. Staat er erg veel water op de baan dan vindt het zich een weg door de gegraven geulen naar de afwateringsgreppel en gaat zo ook voor het gebied inclusief het ven, verloren

Al met al komen de zeldzame en bedreigde vochtminnende soorten door de aanwezigheid van de crossbaan extra onder druk te staan. Dat de oorspronkelijke bodem is verdwenen door de aanleg en het gebruik van de crossbaan betekent niet alleen een devaluatie van de waarde van de abiotische waarden van het crossterrein Zuidwolde. Deze ontwikkeling heeft ook gevolgen voor de vegetatie. Het complexe vegetatietype met droge, vochtige en natte heidevegetatie is letterlijk en figuurlijk geworteld daar waar veel kleinschalig reliëf en grote verschillen in vochtigheid voorkomen. De crossbaan loopt dwars door dat deel van het terrein en maakt zo een einde aan het kleinschalig reliëf, de verschillen in waterhuishouding en het complexe vegetatietype.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

7.1 Conclusies

- Het motorcrossterrein Zuidwolde is een gebied waarvan de bodem behoort tot het veldpodzolprofiel en grotendeels bedekt is met een dikke laag veen. Verder komt in het gebied een dobbe en stuifzand voor. Alles duidt erop dat het terrein veel variatie aan bodemtypen kent. Het gebied bestaat voornamelijk uit jong gemengd bos met hier en daar wat vochtige heidevegetatie. In de dobbe bevindt zich een hoogveenven. In het ven komen vrij zeldzame plantensoorten voor. Het dient tevens als voortplantingsbiotoop voor de zeldzame en bedreigde heikikker. Als broedgebied is het geschikt voor vogels die kenmerkend zijn voor terreinen zoals vennen, natte drassige heide, droge heide, opslag en kleine bosjes. Verder wordt het terrein waarschijnlijk gebruikt als doorgangsroute voor dassen.
- Dat het gebied grote natuurlijke waarden heeft blijkt uit het feit dat het rijk het volgens het Natuurbeleidsplan (1990) heeft aangewezen als kerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Ook uit het streekplan van de provincie Drenthe (1990), het Provinciaal Natuurbeleidsplan en het Provinciaal Omgevingsplan (1997) blijkt dat het gebied zowel abiotisch als biotisch waardevol wordt geacht en als zodanig is aangewezen. De gemeente Zuidwolde heeft het gebied volgens het nog steeds geldende bestemmingsplan uit 1974 de bestemming natuurgebied gegeven waarin motorcrossen niet is toegestaan, behalve voorzover deze activiteiten al bestonden. Naar aanleiding van deze bepaling werd vastgesteld dat uitbreiding van de bestaande motorcrossactiviteiten ten koste van de natuur vanaf 9 februari 1984 (=peildatum) zijn verboden.
- De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde beweert dat er sinds de peildatum een aanzienlijke uitbreiding van motorcrossactiviteiten heeft plaatsgevonden en heeft hiertegen bezwaar gemaakt. Om aan te tonen dat de natuurwaarden zijn aangetast zijn gegevens nodig over de natuurwaarden in 1984 en over de veranderingen die daarin hebben plaatsgevonden. De vraag is

of deze veranderingen toegeschreven kunnen worden aan het motorcrossen.

- Voor een nauwkeurige bepaling van de natuurwaarden van het motorcrossterrein Zuidwolde voor en na de peildatum 9 februari 1984 zijn niet genoeg gegevens voorhanden omdat er geen periodieke systematische inventarisaties van flora en fauna hebben plaatsgevonden. In feite is het gebied maar één keer geïnventariseerd: de vegetatie in 1974, de broedvogels in 1980, de amfibieën en reptielen in 1994. Daarnaast bestaan er nog wat losse gegevens over de aanwezigheid van (bijzondere) plantensoorten in 1994 en 1997.
- Uit de beschikbare gegevens komt naar voren dat het crossterrein hoge natuurwaarden had en nog heeft door het voorkomen van schaarse en zeldzaam wordende soorten van voedselarme en vochtige tot natte leefmilieus. Het voortbestaan van deze soorten is in gevaar vanwege verdroging, eutrofiëring en verzuring van het crossterrein. Eutrofiëring en verzuring worden voornamelijk veroorzaakt door de landbouw. De verdroging is in de eerste plaats een gevolg van de al eerder in gang gezette ontginningen en ontwatering. Op lokale schaal dragen de motorcrossactiviteiten extra bij aan de verdroging van het gebied door de gegraven afwateringsgaten en geulen langs de crossbaan.
- Uit een vergelijkend onderzoek naar terreinsgesteldheid aan de hand van oude en recentere topografische kaarten en luchtfoto's valt op te maken dat het gebied de afgelopen 40 jaar is veranderd van overwegend heide naar overwegend bos. Dit is een teken van verdroging. Het aantal onverharde wegen en paden zijn toegenomen vanaf 1975. Na 1992 is de verbossing tot staan gebracht door het breder worden en het toenemen van het aantal paden. Foto's uit 1995 tonen aan dat er twee schansen zijn gebouwd en dat de baan over het hele traject wordt gebruikt.
- De aanleg en het gebruik van de baan brengt onherstelbare schade aan de bodemstructuur van het crossterrein teweeg hetgeen een vermindering van de natuurlijke variatie met zich mee brengt. Gezien het feit dat het banenstelsel zowel voor als na de peildatum is uitgebreid en verbreed, moet worden

geconcludeerd dat de crossbaan zowel voor als na deze datum een (extra) negatief effect heeft gehad op de natuurwaarden van het gebied.

- Wat het beleid aangaat heeft de gemeente Zuidwolde geen gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het bestemmingsplan biedt om de motorcrossactiviteiten binnen de perken te houden. De provincie Drenthe maakte in eerste instantie plannen om ten behoeve van het natuurgebied het crossterrein Zuidwolde te sluiten en te zoeken naar een alternatieve locatie. Vervolgens stelt ze alles in het werk om het crossterrein te legaliseren. De argumenten om zo te handelen zijn volstrekt onduidelijk. Dit is niet alleen in strijd met het eigen beleid zoals verwoord in het streekplan, het Provinciaal Natuurbeleidsplan en Provinciaal Milieubeleidsplan, maar ook met het rijksbeleid waarbij het gaat om het ontwikkelen en versterken van de Ecologische Hoofdstructuur en om het beschermen van bepaalde soorten.

7.2 Aanbevelingen

- Omdat alles er op wijst dat het motorcrossterrein veel variatie bezit aan bodemtypen is het de moeite waard dit eens te onderzoeken.
- Om veranderingen in de tijd te kunnen vaststellen zouden er in de toekomst regelmatig systematische inventarisaties van flora en fauna moeten plaatsvinden.
- Omdat vennen een bijzondere natuurwaarde hebben zou het ven in het crossterrein in ieder geval moeten worden opgeschoond ten behoeve van de zeldzaam wordende vochtige, oligotrofe plantensoorten en daarvan afhankelijke fauna.
- Vooral de provincie Drenthe moet duidelijk maken wat het beleid zal zijn ten aanzien van het motorcrossterrein Zuidwolde. Wordt er prioriteit gegeven aan de natuurwaarden van het gebied dan moet er een andere locatie voor het

crossen worden gezocht. Met behulp van toegespitste beheersmaatregelen heeft het alle potenties om verder uit te groeien tot een waardevol natuurgebied. Wordt prioriteit aan het motorcrossen gegeven dan zal het terrein minder waarde krijgen als natuurgebied.

LITERATUUR

Arrondissementsrechtbank (1996). Afschrift uitspraak waarbij op het beroep is beslist, Arrondissementsrechtbank, Assen.

Buro voor Rechtshulp (1997). Handhavingsverzoek/gedogen Motorcrossclub Zuidwolde, Groningen.

Broekhuizen, S., C.A. van 't Hoff, F. Maaskamp & T. Pauwels (1986). Het belang van hekken voor migrerende dassen *Meles meles*, Lutra 29: p54-66.

Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (1992). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren, KNNV, Utrecht.

Cheeseman, C. L., W.J. Cresswell, S. Harris & P.J. Mallinson (1988). Comparison of dispersal and other movements in two (*Meles meles*) populations, Mammal Review 18: p51-59.

Dassenwerkgroep Drenthe (1996/1997). Motorcross in natuurgebied Zuidwolde: ongepubliceerd manuscript door ir. M. Glastra van de Dassenwerkgroep Drenthe, Assen.

Hoentjen et al. (1993). Drentse vennen: betekenis, bedreigingen en beheer, Provincie Drenthe, Assen.

GS Drenthe (1997). Brief aan de Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde met het besluit om de crossactiviteiten op het crossterrein Zuidwolde niet stop te zetten, Gedeputeerde Staten provincie Drenthe, Assen.

Gemeente Zuidwolde (1974, 1984). Gemeentelijk bestemmingsplan buitengebied, Zuidwolde.

Gemeentewet (1992,1996). WET van 14 februari 1992, Stb.96, houdende nieuwe

bepalingen met betrekking tot gemeenten (Gemeentewet), zoals laatselijk gewijzigd bij de wet van 24 mei 1996, Stb.276. In: Alkema, E.A. et al., Vermande Verzamelde Nederlandse Wetgeving, Koninklijke Vermande, Lelystad.

Graver, E. (1996). Brief aan werkgroep Zuidwolde over veranderingen in terreingesteldheid van het crossterrein Zuidwolde, Emmen.

IKC Natuurbeheer (1995). Handboek natuurdoeltypen in Nederland, Wageningen.

IKC Natuurbeheer (1996). Bedreigde en kwetsbare reptielen en amfibieën in Nederland (toelichting op de Rode Lijst), Wageningen.

Kraak, M. (1994). Brief aan Werkgroep Zuidwolde over veranderingen in terreingesteldheid van het crossterrein Zuidwolde, Zoetermeer.

Kruuk, H. & T. Parish (1982). Factors affecting population density, group size and territory size of the European badger, *Meles meles* ; J. Zool. 196: p31-39, London.

Kruuk, H. (1998). The social badger, Oxford University Press, London.
uit: Wansink (1992), Van nomade tot kasteelheer: uitgangspunten voor het beheer van de das in Drenthe, NBLF, Drenthe; Assen.

Lindström, E. (1986). Territory inheritance and the evolution of group-living in carnivores, Animal Behaviour 34: p1825-1835.

Locher, W.P. & H. de Bakker (1987). Bodemkunde van Nederland, Stichting voor Bodemkartering/Ministerie van Landbouw en Visserij, Malmberg Den Bosch.

LNV (1992). Structuurschema Groene Ruimte (1992), Ontwerp-planologische kernbeslissing, SDU (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij), 's-

Gravenhage.

Natuurmonumenten (1996). Handboek Natuurmonumenten, Amsterdam/Boekhoven-Bosch, Utrecht.

LNV (1990). Natuurbeleidsplan (Regeringsbeslissing), SDU (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij), s'-Gravenhage.

Nieuwsblad van het Noorden (1996). "Zuidwolde wees ten onrechte bezwaren tegen crossterrein af.", Artikel in de krant van maandag 22 april 1996.

Osieck, E.R. en F. Hustings (1994). Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland, Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Pauwels, T. & S. Broekhuizen (1991). Een overzicht van de t/m 1991 getatoeëerde dassen in Drenthe en Overijssel (concept). Intern rapport I.B.N., Arnhem.

Provincie Drenthe (1974). Gegevens Vegetatieonderzoek Milieukartering Drenthe, Productgroep Landelijk gebied, Assen.

Provincie Drenthe (1979). Milieukartering Drenthe, dl2: vogelbevolking; Provinciale Planologische Dienst Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1980),. Gegevens Broedvogelonderzoek Milieukartering Drenthe, Productgroep Landelijk gebied, Assen.

Provincie Drenthe (1982). Milieukartering Drenthe, dl3: Fysische geografie; Provinciale Planologische Dienst Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1990). Streekplan Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1992a). Provinciaal Natuurbeleidsplan Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1992b). Milieukartering Drenthe, dl4: Vegetatiekaart; Provinciale Planologische Dienst Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1993). Waterhuishoudingsplan Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1994). Beleidsnota motorrijden in Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1995). Provinciaal Milieubeleidsplan Drenthe, Assen.

Provincie Drenthe (1997). Provinciaal Omgevingsplan Drenthe (voorontwerp), Assen. Provinciale Planologische Dienst Drenthe, Assen.

Raad van State (1997). Uitspraak van de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op het verzoek om toepassing van artikel 8:81 van de Algemene wet bestuursrecht in het geding tussen: Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde en anderen alle te Zuidwolde (verzoekers) en Gedeputeerde Staten van Drenthe (verweerders).

Runhaar, J., C.L.G. Groen, R. van der Meijden, & R.A.M. Stevers (1987). Een nieuwe indeling in ecologische groepen binnen de Nederlandse flora, Gorteria 13:277-359.

Sierdsema, H. (1995), Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Sierdsema, H. & B. Engberts (1996). Avis (handleiding). Staatsbosbeheer, Driebergen/SOVON, Zeist.

SOVON (1987). Atlas van de Nederlandse vogels, SOVON (Stichting Organisaties Vogelonderzoek Nederland) Arnhem.

STIBOKA (1975). Bodemkaart van Nederland, kaartblad 22 west; PUDOC, Wageningen.

NMP (1994). Nationaal Milieubeleidsplan 2, (Regeringsbeslissing), SDU (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu), 's-Gravenhage.

VOFF (1997). Jaarboek Natuur 1997. De winst- en verliesrekening van de Nederlandse natuur, Vereniging Onderzoek Flora en Fauna, Stichting Uitgeverij van de KNNV, Utrecht.

VSK (1997). Advies aan de provincie Drenthe inzake de geluidssituatie betreffende het crossterrein Zuidwolde, VSK Raadgevende Ingenieurs, Assen.

Vijver, A. van de (1998). Brief aan de wetenschapswinkel biologie betreft de nog te verschijnen gebiedsvisie voor het gebied "Hollandse veld", waarvan het crossterrein Zuidwolde een onderdeel is, Provincie Drenthe, Assen.

Wansink (1992). Van nomade tot kasteelheer: uitgangspunten voor het beheer van de das in Drenthe, NBLF, Drenthe; Assen.

WARD (1994). Brief aan J.M.C. Veenhuizen over het crossterrein Zuidwolde, Werkgroep AmfibieNn en Reptielen Drenthe, Veenhuizen.

Wiertz, J. & J. Vink (1986). The present status of the badger *Meles meles* in the Netherlands, *Lutra* 6: p21-53.

Witte, J.P.M. & Van der Meijden (1995). Verspreidingskaarten van de botanische kwaliteit in Nederland uit FLORBASE, *Gorteria* 21:3-61.

Zekhuis (1993), Weg van de Das, Consulentenschap Natuur, Bos, Landschap en Fauna Drenthe, Assen.

Bijlage 1

Veranderingen in terreinsgesteldheid van het motorcrossterrein Zuidwolde aan de hand van luchtfoto's uit 1983 en 1992 (Kraak, 1994).

Bijlage 2

Lijst van plantensoorten die voorkomen in het crossterrein Zuidwolde (Provincie Drenthe, 1974). De lijst werd vastgesteld in het jaar 1974. (r=rare, 0=occasional, f=frequent, a=abundant)

Soort		Mate van voorkomen
Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	
<i>Agrostis canina</i>	Moerasstruisgras	o
<i>Anthriscus sylvestris</i>	Fluitekruid	r
<i>Betula species</i>	Berk	f
<i>Calluna vulgaris</i>	Struikhei	f
<i>Carex nigra</i>	Zwarte zegge	o
<i>Carex pilulifera</i>	Pilzegge	r
<i>Chamerion angustigolium</i>	Wilgeroosje	r
<i>Cytisus scoparius</i>	Brem	o
<i>Danthonia decumbens</i>	Tandjesgras	r
<i>Deschampsia flexuosa</i>	Bochtige smele	f
<i>Drosera rotundifolia</i>	Ronde zonnedaauw	f
<i>Empetrum nigrum</i>	Kraaihei	o
<i>Erica tetralix</i>	Gewone dophei	a
<i>Eriophorum angustifolium</i>	Veenpluis	a
<i>Eriophorum vaginatum</i>	Eenarig wollegras	r
<i>Festuca ovina</i>	Schapegras	o

<i>Hieracium umbellatum</i>	Schermhavikskruid	r
<i>Holcus lanatus</i>	Gestreepte witbol	o
<i>Hypochaeris radicata</i>	Gewoon biggekruid	f
<i>Juncus effusus</i>	Pitrus	r
<i>Juncus squarrosus</i>	Trekrus	o
<i>Leontodon autumnalis</i>	Vertakte leeuwetand	o
<i>Luzula campestris</i>	Gewone veldbies	r
<i>Molinia caerulea</i>	Pijpestrootje	a
<i>Nardus stricta</i>	Borstelgras	r
<i>Pinus sylvestris</i>	Grove den	r
<i>Plantago lanceolata</i>	Smalle weegbree	o
<i>Quercus robur</i>	Zomereik	f
<i>Rhamnus frangula</i>	Sporkehout	o
<i>Rhynchospora alba</i>	Witte snavelbies	r
<i>Rhynchospora fusca</i>	Bruine snavelbies	r
<i>Rubus species</i>	Braam	o
<i>Rumex acetosella</i>	Schapezuring	o
<i>Salix aurita</i>	Geoorde wilg	r
<i>Salix cinerea</i>	Grauwe wilg	r
<i>Salix repens</i>	Kruipwilg	r
<i>Spergula morisonii</i>	Heidespurrie	r
<i>Sphagnum species</i>	Veenmos	a
<i>Taraxacum species</i>	Paardebloem	r

<i>Trifolium dubium</i>	Kleine klaver	r
<i>Typha latifolia</i>	Grote lisdodde	r
<i>Urtica dioica</i>	Grote brandnetel	r

Bijlage 3

Soortenlijst van broedvogels van telgebied 683, met daarin het crossterrein Zuidwolde en het aangrenzende natuurgebied "Klein Zwitserland" (Provincie Drenthe, 1982a). Het gebied werd in 1980 geïnventariseerd.

Soort		Aantal broedparen	
Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	min.	Max.
<i>Anas platyrhynchos</i>	Wilde Eend	1	
<i>Falco tinnunculus</i>	Torenvalk	2	1
<i>Perdix perdix</i>	Patrijs	2	1
<i>Phasianus colchicus</i>	Fazant	1	
<i>Columba palumbus</i>	Holenduif	2	1
<i>Columba oenas</i>	Houtduif	2	20
<i>Streptopelia turtur</i>	Tortelduif	2	2
<i>Anthus trivialis</i>	Boompieper	2	4
<i>Motacilla alba</i>	Witte Kwikstaart	2	2
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winterkoning	2	10
<i>Erithacus rubecula</i>	Roodborst	2	6
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Gekraagde Roodstaart	2	1
<i>Turdus merula</i>	Merel	2	3
<i>Hippolais icterina</i>	Spotvogel	2	1
<i>Sylvia communis</i>	Grasmus	1	

<i>Sylvia borin</i>	Tuinfluitcr	2	5
<i>Sylvia atricapilla</i>	Zwartkop	2	1
<i>Phylloscopus collybita</i>	Tjiftjaf	2	8
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Fitis	2	30
<i>Aegithalos caudatus</i>	Staartmees	2	1
<i>Parus palustris</i>	Glanskop	2	1
<i>Parus montanus</i>	Matkop	2	2
<i>Parus caeruleus</i>	Pimpelmees	2	3
<i>Parus major</i>	Koolmees	2	10
<i>Oriolus oriolus</i>	Wielewaal	2	1
<i>Garrulus glandarius</i>	Vlaamse Gaai	2	2
<i>Corvus corone</i>	Zwarte Kraai	2	2
<i>Fringilla coelebs</i>	Vink	2	4
<i>Emberiza citrinella</i>	Geelgors	2	3
<i>Pyrrhula Pyrrhulla</i>	Goudvink	2	1

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING

1 INLEIDING	3
2 GEBIEDSBESCHRIJVING	7
3 ABIOTISCHE KENMERKEN	9
3.1 De bodem	9
3.2 De dobbe en het ven	11
3.3 De waterhuishouding	13
4 BIOTISCHE KENMERKEN	16
4.1 Flora	16
4.1.1 Indicatorsoorten	20
4.1.2 Veranderingen in terreinsgesteldheid	21
4.2 Fauna	23
4.2.1 Amfibieën en reptielen	23
4.2.2 Vogels	24
4.2.3 Dassen	27
4.2.3.1 Ecologie van de dassen	27
4.2.3.2 De das in Drenthe	29
5 ACTOREN, BELEID EN DOELSTELLINGEN	31
5.1 Rijksoverheid	31
5.1.1 Het natuurbeleid van de rijksoverheid	31
5.1.2 Het milieubeleid van de rijksoverheid	32
5.2 De provincie Drenthe	33
5.2.1 Het natuurbeleid van de provincie Drenthe	33
5.2.2 Het soortenbeleid van de provincie Drenthe	35
5.2.3 Het milieubeleid van de provincie Drenthe	36
5.2.4 Het motorcrossbeleid van de provincie Drenthe	39
5.3 De gemeente Zuidwolde	40
5.4 De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde	42

6 DISCUSSIE	44
7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	50
7.1 Conclusies	50
7.2 Aanbevelingen	52
LITERATUUR	54
BIJLAGEN	59

SAMENVATTING

Dichtbij het dorp Zuidwolde ligt een gebied wat al sinds de zeventiger jaren als motorcrossterrein wordt gebruikt. Dat het gebied grote natuurlijke waarden had en heeft blijkt uit het feit dat de rijksoverheid het in 1990 als kerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur heeft aangewezen. Ook de provincie Drenthe wijst het gebied aan als biotisch en abiotisch waardevol in het streekplan (1990) en het Provinciaal Natuurbeleidsplan (1992). In het gemeentelijk bestemmingsplan uit 1974 krijgt het gebied de bestemming natuurgebied waarin motorcrossen niet is toegestaan. Een uitzondering wordt gemaakt voor de al bestaande activiteiten. Naar aanleiding van deze uitzondering is later alsnog beslist dat uitbreiding van de bestaande crossactiviteiten ten koste van de natuur vanaf 9 februari 1984 is verboden. De Stichting Natuur- en Milieuwerkgroep Zuidwolde constateerde dat het crossterrein in de jaren daarna aanzienlijk werd uitgebreid en kwam in verzet. De vraag die tijdens de daaropvolgende procedures steeds weer naar voren kwam was of er sinds de peildatum veranderingen in de natuurwaarden van het gebied waren opgetreden en zo ja, of deze veranderingen toegeschreven konden worden aan het motorcrossen. Voor een nauwkeurige bepaling van de natuurwaarden van het motorcrossterrein Zuidwolde in 1984 zijn niet voldoende gegevens omdat er geen regelmatige inventarisaties hebben plaatsgevonden. Uit inventarisatiegegevens van 1974 komt naar voren dat er in het gebied veel plantensoorten voorkomen die kenmerkend zijn voor de schaarse en zeldzaam wordende soorten van voedselarme en vochtige tot natte leefmilieus. In Nederland is het voortbestaan van deze soorten in gevaar door verdroging, eutrofiering en verzuring. Uit een vergelijking van oude en recentere topografische kaarten en luchtfoto's blijkt dat het terrein de afgelopen 40 jaar is veranderd van overwegend heide naar overwegend bos. Dat is een teken dat verdroging is opgetreden. Na 1992 is de verbossing tot staan gebracht door het breder worden en het toenemen van het aantal paden. Foto's uit 1995 tonen aan dat er twee schansen zijn gebouwd en dat de baan over het hele traject wordt gebruikt.

Gezien de potenties die het gebied heeft als natuurgebied zouden alsnog periodieke inventarisaties van flora en fauna plaats moeten vennen. Ook zou het ven opgeschoond moeten worden ten behoeven van de steeds zeldzamer wordende vochtige en voedselarme plantensoorten en daarvan afhankelijke diersoorten.

Legenda:

gebied van belang voor
weidevogels

gebied met waarden voor
ganzen, zwanen en steltlopers

gebied met relatief veel
bosjes en houtwallen

bos- en natuurgebied

beeklopen

ecologische verbinding via
sloten, wijken of vaarten

vennen of veentjes